

Cultuurhistorische verkenning en waardenstelling van de vml. HBS aan het Zuideinde 76 in Meppel

Evert Jan Krouwel 11 maart 2019

Foto omslag

Dit is de voorgevel van de voormalige HBS aan het Zuideinde in Meppel. De bovenste foto is gemaakt in 1918. Dan is de doorgang van de Prinses Marijkestraat nog niet gerealiseerd. Daaronder een foto vanuit hetzelfde perspectief precies 100 jaar later.

Inhoudsopgave

Inleiding	p. 1
Hoofdstuk 1 - Gegevens over de locatie	p. 3
- NAW gegevens	
- bestemmingsplan	
- archeologie	
- monumentale waarden	
- reactie op de redengevende omschrijving	
Hoofdstuk 2 – Chronologische bouwhistorische opname	p. 11
- gebiedsgerichte benadering	
- objectgerichte benadering	
Hoofdstuk 3 - De waardenstelling van het hoofdgebouw	p. 28
- opzet en werkwijze	
- exterieur	
- interieur	
Conclusies en aanbevelingen	p. 41

Inleiding

Het schoolgebouw, dat in deze notitie centraal staat, bevindt zich aan het Zuideinde 76 in Meppel. Begonnen als 3-jarige Rijks-HBS in september 1882, vervult het gebouw die onderwijsfunctie gedurende meer dan een eeuw. Pas in juli 2014 sluit de school definitief haar deuren; na een periode van 132 jaar!

Voorgevel linkerzijde aan het Zuideinde 76

Een markant gebouw, dat qua uitstraling aan de voorzijde in al die jaren nauwelijks veranderd is. De rijke detaillering van met name de voorgevel valt op. Naar achteren is het gebouw meerdere malen uitgebreid en de komst van de HBS leidt ertoe dat op de locatie Zuideinde 76 in de loop van de tijd een complex van schoolgebouwen is ontstaan.

De voormalige HBS is veel meer dan een stenen gebouw alleen: het legt de basis voor de verdere loopbaan van duizenden jonge mensen. En op de een of andere manier blijven die oud-leerlingen zich betrokken voelen bij het Zuideinde 76. Het is veelzeggend dat oud-leerlingen vanuit diverse posities zich sterk maken voor de kwaliteit van onderwijs aan het Zuideinde 76. In 1931 loopt heel Meppel en omgeving uit om het 50-jarig jubileum te vieren. Het is twee dagen feest in Meppel. Bij het 100-jarig bestaan zijn 1600 reünisten aanwezig. De Meppeler Courant brengt voor die gelegenheid zelfs een apart katern uit. En bij de aanstaande sluiting van het gebouw in 2014 hebben leerlingen en oud-leerlingen verwoed actie gevoerd om het gebouw op het Zuideinde 76 open te houden. Terecht gaat deze notitie in op het waarom achter deze betrokkenheid.

Leerlingen in 1911 en 1990 in dezelfde pose

Het doel van deze Cultuurhistorische Verkenning en Waardenstelling is o.a. om de ontwikkelingsgeschiedenis van het Zuideinde 76 te beschrijven in chronologische volgorde. Dat geeft zicht op de geschiedenis achter de stenen. Daarnaast moet objectief vastgelegd worden welke delen van het pand behoudenswaardig zijn, los van ontwerpgegevens, gebruikersbelangen en/of financiële overwegingen. Het onderzoek richt zich met name op de gevelpartijen, de constructie en het interieur. Zo wordt het totale gebouw afgepeld, de wel/niet te behouden delen beschreven en de mate van waardering nader gemotiveerd. Van belang is ook om de vermoedelijke status van provinciaal monument en de daarbij horende redengevende omschrijving van MVDH uit Groningen te respecteren.

Gebruik is gemaakt van diverse bronnen:

- Archiefonderzoek bij de gemeente Meppel
- Archiefonderzoek bij de Stichting Oud Meppel
- Een drietal bezoeken op locatie Zuideinde 76 op 11 december 2018, 5 februari 2019 en 18 februari 2019,
- Gesprekken met Henke Nederhof en voorzitter Herman Jansen van de Stichting Oud Meppel
- Gesprek met Garry Wiersema uit Meppel
- Onderzoek MVDH uit Groningen
- Standaardwerk de uitgave “Nederland naar school, twee eeuwen bouwen voor een veranderend onderwijs” door T.J. Boersma en T. Verstegen uit 1996
- De “Rijksscholengemeenschap Meppel 1881 – 1981” onder redactie van o.a. F.P. Bekker
- W. Ponne, Dejeuner-dinatoire, uitgave Kwartaalblad St. Oud-Meppel 2002, jaargang 24 nummer 3
- H. ter Heide, Herinneringen aan VESTER, uitgave Kwartaalblad St. Oud-Meppel 2008, jaargang 30 nummer 3
- De uitgave “Oranje en Meppel 1785 – 2001” van T.J. Rinsema
- Diverse perspublicaties uit de Meppeler Courant
- Informatie van 19 Het Atelier Architecten uit Zwolle
- Vanuit het Kadaster opgevraagde notariële aktes
- Informatie via internet

Hoofdstuk 1 beschrijft kort de relevante gegevens over het complex, waaronder de bestemmingsplankaart, de archeologische waarden en de monumentale waarden van het complex als onderdeel van het Beschermd Stadsgezicht, de redengevende beschrijving van de gymzaal uit 1913 en de redengevende beschrijving van de aanwijzing van de HBS tot provinciaal monument. Tenslotte volgt nog een reactie van de opsteller van deze notitie over het onderzoek van MVDH.

Hoofdstuk 2 schetst de ontwikkelingsgeschiedenis van de school vanaf het moment dat over de oprichting van een driejarige HBS wordt gesproken tot en met maart 2019. Nadrukkelijk gaat het niet alleen om de bouwhistorische waarde, maar zeker ook om de betekenis, die de school heeft gehad voor Meppel en omgeving.

Hoofdstuk 3 bevat de waardenstelling, waarvoor MVDH belangrijk werk heeft verricht. Dit hoofdstuk wordt opgehangen aan drie ijkmomenten, te weten de bouw van de school in 1881/1882, de eerste grote verbouwing in 1913/1915 en de laatste grote verbouwing tussen 1959 /1963.

De conclusies en aanbevelingen geven een overzicht van de meest waardevolle elementen, zowel materieel als immaterieel. In de aanbevelingen volgt een aantal voorzetten, die elk voor zich een versterking betekenen voor het complex aan het Zuideinde 76 en haar directe omgeving.

Hoofdstuk 1 - Gegevens over de locatie

NAW gegevens

Adres:	Zuideinde 76, 7941 GK Meppel
Specifieke gegevens:	oppervlakte 3 verdiepingen totaal 2412 m ² + gymzaal 315 m ² = 2727 m ² , perceeloppervlakte 8940 m ²
Kadastrale gegevens:	sectie K perceelnummers 111 en 525
Datering:	1881/1882
Kapvorm:	samengestelde dakopbouw
Oorspronkelijke functie:	schoolgebouw
Huidige functie:	geen
Toekomstige functie:	appartementen in de vml. HBS en woningbouw op het complex
Opdrachtgever:	Schavast Projectontwikkeling BV uit Zwolle
Architectenbureau:	19 Het Atelier Architecten uit Zwolle

Hieronder de kadastrale kaart, waarin de percelen 525 (HBS Zuideinde 76 + gymzaal) en 111 (overige complex) met een lichtblauwe kleur zijn aangeduid.

Kadastrale kaart

Luchtfoto met kadastrale grenzen

Bestemmingsplan

Het bestemmingsplan hiernaast geeft de volgende omschrijving:

Volgens het vigerende bestemmingsplan 'Meppel-Centrumschil', vastgesteld op 25 september 2014, luidt de huidige bestemming ter plaatse van de vml. Rijks Hogere Burgerschool en Zuiderschool aan het Zuideinde 76 en Prinses Marijkestraat 2 te Meppel 'Maatschappelijk' (enkelbestemming). Een deel van de locatie heeft de dubbelbestemming 'Waarde – Beschermd Stadsgezicht'. Een deel van de locatie heeft de gebiedsaanduiding 'vrijwaringszone – molenbiotoop'.

Bestemmingsplankaart

Archeologie

Op grond van de archeologische verwachtings- en beleidskaart van de gemeente Meppel d.d. 11 oktober 2011, ligt het object in een gebied met een lage archeologische verwachtingswaarde. De archeologische verwachtings- en beleidskaart toont de locatie met een donkerblauwe pijl aan.

De lichtgroene kleur duidt op een "natte laagte"

Monumentale waarden

Beschermd Stadsgezicht

Op 1 juli 2011 is het gebied Meppel-Oud-Zuid aangewezen als Beschermd Stadsgezicht. Het kenmerkt zich door de aaneenrijging van gebouwen uit de periode 1870/1920. De kaart hiernaast laat zien dat de vml. HBS en de gymzaal vallen onder de bescherming.

In rood een deel van het Beschermd Stadsgezicht

De gymzaal als aangewezen provinciaal monument

De gymzaal, deel uitmakend van perceelnummer 525 en gebouwd ten behoeve van de Rijks HBS in 1913, is in 2009 aangewezen tot provinciaal monument. Dirk Monsma, gemeente-architect en directeur Gemeentewerken, heeft het ontworpen. Op de volgende twee pagina's cursief de weergave van de volledige beschrijving van dit provinciaal monument:

LOCATIE Zuideinde 76 Meppel

GEMEENTE Meppel

MONUMENTNUMMER PM1-0153

CATEGORIE Losse objecten

TYPE Gymnastiekzaal

BOUWJAAR 1913

Inleiding

De GYMZAAL werd in 1913 als onderdeel van de Rijks Hogere Burgerschool gebouwd naar ontwerp van de directeur gemeentewerken D. Monsma. De gymzaal is gebouwd in Overgangsarchitectuur met elementen van de Chaletstijl. De gymzaal is gebouwd op de locatie van een voorganger. Dit gymlokaal werd verplaatst naar de Vledderschool. Laatstgenoemde gymzaal, Vledderstraat bij 3, is eveneens in procedure om te worden aangewezen als provinciaal monument.

De vrijstaande GYMZAAL ligt achter op het terrein van de voormalige HBS (nu nog altijd in gebruik als schoolgebouw) aan het zogeheten J. Postemapleintje.

Omschrijving

De GYMZAAL heeft een rechthoekige plattegrond, heeft een ruime bouwlaag, is opgetrokken in bruinrode baksteen en heeft een afgewolfd zadeldak met bouletpannen, nokken zijn voorzien van windveren en pironen, uitkragende geprofileerde gootlijst op klossen, windveer bekleed met zink. De dakrand van de lange zijde is voorzien van een metalen goot op klossen. Beide topgevels zijn voorzien van getand strokenhout, in de oostelijke gevel bevindt zich een groot 9-delig venster, de drie middelste met 9-ruits roedenverdeling.

De voorgevel (lange zijde, noord) wordt geleed door drie originele getoogde dubbele paneeldeuren met roede verdeelde vensters onder een gemetselde segmentboog en water/cordonlijst op natuurstenen onderdorpel en neuten. Hierboven bevinden zich drie grote originele dubbelvensters met 9-ruits bovenlichten op afzaten onder de met getand strokenhout beklede topgevels van de geveluitbouw met zadeldak en wolfseind, piron, en uitkragende gootlijst op klossen. Hiertussen heeft het dak geprofileerde gootlijsten met windveer en een zinken hemelwaterafvoer.

Hoewel de zuidelijke gevel niet is geïnspecteerd wordt een symmetrische opbouw vermoed met een gevelindeling die gelijk is aan de noordelijke gevel (deels te zien op de luchtfoto). Tegen de oostgevel is een afdak geplaatst, aan de westgevel is een rechthoekige aanbouw met platdak en een deur, vermoedelijk de huidige hoofdingang.

Waardering

De gymzaal is van algemeen provinciaal belang op grond van de volgende criteria:

CULTUURHISTORISCHE WAARDE

- *de gymzaal vertegenwoordigt cultuurhistorische waarde als bijzondere uitdrukking van regionale onderwijsvoorzieningen uit omstreeks 1915 in Drenthe; meer specifiek als vroeg voorbeeld van gebouwen voor sportbeoefening in Drenthe*

ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDE

- *vanwege de waarde van de gymzaal naar ontwerp van de directeur gemeentewerken D. Monsma uit 1913 als bijzondere uitdrukking van een regionale onderwijsvoorziening in Overgangsarchitectuur met elementen van de Chaletstijl in Drenthe;*
- *vanwege de esthetische kwaliteiten van het ontwerp;*
- *vanwege het kenmerkende materiaalgebruik en de opvallende en zorgvuldige detaillering in Overgangsarchitectuur met elementen van de Chaletstijl*

STEDENBOUWKUNDIGE/ENSEMBLE WAARDE

- *vanwege de betekenis van de gymzaal als onderdeel van de bebouwing aan het Zuideinde in het cultuurhistorisch zeer waardevolle gebied Zuideinde/Stationsweg/Wilhelminapark*
- *vanwege de ensemblewaarde met het naastgelegen schoolgebouw*
- *vanwege de historisch-functionele relatie met de gymzaal Vledderstraat bij 3 te Meppel, die voorheen op de plaats van de huidige stond en die eveneens in procedure is om te worden aangewezen als provinciaal monument*

GAAFHEID

- *vanwege de hoge mate van gaafheid van de het exterieur van de gymzaal;*
- *vanwege de waarde van de gymzaal in relatie tot de hoge mate van gaafheid van de stedenbouwkundige structuur en het bebouwingsbeeld aan het Zuideinde in het cultuurhistorisch zeer waardevolle gebied Zuideinde/Stationsweg/Wilhelminapark*

ZELDZAAMHEID

- *vanwege de redelijke mate van zeldzaamheid van de gymzaal in de provincie Drenthe in relatie tot de voornoemde cultuurhistorische, architectonische en stedenbouwkundige kenmerken*

Motivering aanwijzing HBS aan het Zuideinde 76 tot provinciaal monument

De HBS maakt weliswaar deel uit van het Beschermd Stadsgezicht, maar heeft als object geen enkele status. Op 19 december 2016 verzoekt het Cuypersgenootschap de provincie Drenthe om de HBS en Zuiderschool aan te wijzen tot provinciale monumenten. MVDH uit Groningen krijgt de opdracht van de provincie om de cultuurhistorische waarde van beide panden te onderzoeken. Op 9 maart 2018 geeft MDVH haar bevindingen weer in een brief aan Gedeputeerde Staten van Drenthe. De brief opent met de vaststelling dat “voor de afweging gebruik is gemaakt van de selectiecriteria zoals die zijn gebruikt voor de uitbreiding van de Drentse provinciale monumentenlijst in 2007 door Drents Plateau En dat die criteria gebaseerd zijn op de landelijk gehanteerde criteria voor de selectie van monumenten.”

MDVH concludeert dat voor de voormalige Rijks HBS de status van provinciaal monument gerechtvaardigd is. De Zuiderschool heeft zeker waarde, “maar meer in de context van de gemeente Meppel”.

In onderstaande cursief afgedrukte tekst formuleert MDVH de Toelichting als volgt:

Rijks HBS, Zuideinde 76 te Meppel

In de periode 1868 en 1909 werden in totaal drie Rijks Hogere Scholen in Drenthe gebouwd. De Rijks HBS in Meppel was de tweede die werd opgericht. De gebouwen van de Rijks HBS'en in Assen (1868) en Coevorden (1909) hebben inmiddels een rijksmonumentale status.

Een provinciale bescherming van de – nu nog onbeschermde – Rijks HBS van Meppel is meer dan gerechtvaardigd. Te meer omdat de gymzaal, die deel uitmaakt van de schooluitbreiding van architect D. Monsma uit 1913, al een provinciale monumentenstatus heeft. De ensemblewaarde tussen de monumentale gymzaal en het hoofdgebouw van de Rijks HBS is evident. De uitbreiding van de HBS uit 1913 van gemeentearchitect D. Monsma sluit naadloos aan op de architectuur van het hoofdgebouw. De gymzaal maakt deel uit van deze bouwphase en kan dan ook als één geheel gezien worden. De uitbreiding van de HBS uit 1959 draagt minder bij aan de regionale monumentwaarde. Het heeft wel cultuurhistorische en ensemblewaarde voor de HBS als zijnde onderdeel van de groei van de school, maar op architectonisch en stedenbouwkundig vlak draagt dit deel minder bij aan de monumentwaarde. De overkapping van het binnenterrein kan zelfs worden gezien als een aantasting van de architectonische kwaliteit van het open binnenhof van het U-vormige hoofdgebouw.

Hieronder volgt cursief de redengevende omschrijving van de HBS als provinciaal monument, zoals aangeleverd op 9 maart 2018 door MVDH in opdracht van de provincie Drenthe:

***Rijks Hogere Burgerschool
Zuideinde 76, 7941 GK te Meppel***

Inleiding

De voormalige RIJKS HOOGERE BURGERSCHOOL werd als tweede HBS in Drenthe gebouwd in 1881-1882 in een eclectische Neorenaissance stijl. De school vormt een ruimtelijke en functionele eenheid met het links achter de school gelegen gymnastieklokaal dat de status van provinciaal monument heeft. Het ensemble is gelegen op een stedenbouwkundig beeldbepalende plek op de hoek van het Zuideinde en de Prinses Marijkestraat, in het cultuurhistorisch zeer waardevolle gebied Meppel Oud-Zuid. Dit gebied is aangewezen als beschermd gezicht van rijkswege. Het frontgebouw van de school aan het Zuideinde is teruggedrooid, waardoor een plein wordt gevormd. Het oorspronkelijke hekwerk heeft plaats gemaakt voor knotwilgen. De vleugel aan de noordzijde, Prinses Marijkeweg, is verbonden met de Zuiderschool.

In de 20ste eeuw zijn uitbreidingen en verbouwingen uitgevoerd. In 1913 werden de aanbouwen op de hoeken van het frontgebouw verlengd naar een ontwerp van de directeur gemeentewerken Dirk Monsma, in een overeenkomstige bouwstijl. In diezelfde bouwphase werden er een conciërgewoning en een gymnastieklokaal op het terrein bijgebouwd, eveneens naar een ontwerp van de heer Monsma. De conciërgewoning is inmiddels afgebroken. Het vrm. gymnastieklokaal heeft een provinciale monumentenstatus. In 1959 werden de aanbouwen wederom uitgebreid, in een sobere uitvoering van de stijl van het oorspronkelijke gebouw. Hiervoor werd een deel van de uitbreiding van Monsma (het deel ná het trappenhuis met trapgevel) afgebroken. Ook werd het binnenplein dicht gebouwd. Deze uitbouw uit 1959 valt wegens aantasting van de architectuurhistorische waarden van de Rijks HBS buiten de bescherming van provinciewege. Ook de uitbreidingen met noodlokalen uit resp. 1960, 1984, 1986 vallen buiten de bescherming. In 1975 werd de school verbonden met de naastgelegen Zuiderschool aan de Prinses Marijkeweg. In 1988 wordt het oude verbindingsstuk vervangen door een nieuwe hals met liftinstallatie.

De HBS werd in Nederland in 1863 ingevoerd. In de provincie Drenthe werden in totaal drie Rijks Hogere Burgerscholen gebouwd. De oudste stamt uit 1867 en staat in Assen, de jongste uit 1909-1910 staat in Coevorden, beide zijn op rijksniveau beschermd. Bij het Koninklijk Besluit van 9 juni 1881 nummer 59 werd besloten een Rijks HBS met driejarige cursus in Meppel te vestigen. Op 11 juli 1881 werd door het Gemeentebestuur van Meppel de bouw van de Rijks HBS en gymnastieklokaal aanbesteed. Op 27 augustus 1881 verscheen

de eerste aangifte van leerlingen en op 9 september 1881 werd met de lessen begonnen. De school werd voorlopig gehuisvest in de Franse Jongensschool. Op 6 september 1882 werd het nieuwe gebouw in gebruik genomen. Bij Koninklijk Besluit van 30 augustus 1912 werd bepaald dat de Rijks HBS met driejarige cursus werd omgezet in een vijfjarige cursus. Dit is de reden dat het pand in 1913 werd uitgebreid. In september 1930 werd een literair-economische afdeling aan de school toegevoegd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de school ingenomen door de bezettingstroepen. De leerlingen werden in andere scholen ondergebracht. Na de bevrijding in april 1945 werden in de school NSB-ers gehuisvest. Bij het cursusjaar 1945-46 kon de school weer voor de oorspronkelijke bestemming worden gebruikt. In september 1947 werd er een afdeling gemeentelijk lyceum opgericht. De school heette voortaan 'Openbaar Lyceum'. Per 1 augustus 1968 vond de vorming van de rijksscholengemeenschap plaats. De voormalige openbare Zuiderschool werd in 1977 aangekocht door de Rijksgebouwendienst. Het complex kwam in gebruik bij De Regionale Scholen Gemeenschap Stad en Esch. In 2017 werd het pand verkocht door de gemeente aan Schavast BV uit Hasselt.

Omschrijving

Het twee bouwlagen hoge voormalige SCHOOLGEBOUW, op samengestelde plattegrond, bestaat uit een frontgebouw op rechthoekige plattegrond, met aan de achterzijde op de hoeken twee haaks daarop staande langgerekte rechthoekige bouwvolumes.

Het pand is opgetrokken in roodbruine baksteen met gesneden voeg, op een naar voren springend trasraam van gesinterde bruine baksteen afgezet met een deksteen. De uitbreiding uit 1913 is identiek aan het oudste deel. De aanbouw uit 1959 is opgetrokken in rode baksteen op een uitkragend trasraam van gesinterde baksteen met afdeksteen.

Het pand wordt gedekt door een samengestelde kap met grijze bouletpannen, waarop dakkapellen met staand venster onder zadel/spitsdak met leidekkingen en bekroning middels een piron; houten gootlijst waaronder een fries van decoratief gekleurd metselwerk. De aanbouwen uit 1959 worden gedekt door een samengestelde kap waarop grijze Hollandse pannen; houten gootlijst op een decoratief gemetseld fries van rode baksteen; dakkapellen onder plat dak met vierruits venster; gemetselde hoge schoorsteen op het dakvlak aan de noordzijde.

De gevels worden geleed door H-vensters en samengestelde tweedelige H-vensters met een geprofileerd houten kozijn (omlijsting vensters van niet-origineel kunststof) onder een rondboog/segmentboog/strek van gele en roodbruine baksteen; boogtrommels opgevuld met divers decoratief metselwerk van gele en roodbruine baksteen; speklagen/gevelbanden van gele baksteen en uitkragend bruine baksteen en natuursteen; muurankers; staande gietijzeren roosters onder strek net boven het trasraam. De gevels van de aanbouwen uit 1959 worden geleed aan de zuidzijgevel door tweedelige samengestelde H-vensters onder een segmentboog van rode baksteen en onderdorpel van gesinterde baksteen. Aan de noordgevel worden de gevels geleed door samengestelde tweedelige H-vensters onder een betonnen latei waarboven een segmentboog van rode baksteen en met betonnen dorpel; op de verdieping door samengestelde tweedelige H-vensters onder een gemetselde strek; gevelbanden van uitkragend beton of baksteen; segmentboogvormige keldervensters onder rollaag van rode baksteen en betonnen dorpel waarvoor een diefijzer of rooster. De uitbouwen worden beëindigd door een tuitgevel; tuit en schouderstukken afgedekt met beton; vensters met betonnen omlijsting of onder rollaag.

De entree bevindt zich in de oostgevel in het centrale geveldeel van het frontgebouw en bestaat uit dubbele houten paneeldeuren met ijzeren gehengen en beslag; gepleisterde omlijsting bestaande uit twee pilasters op hardstenen basement, waarop een kroonlijst waarin nog zichtbaar de naam Rijks Hoogere Burgerschool, bekroond met een bovenlicht waarin drie staande vensters met aan weerszijden een voluut en waarboven een segmentvormig fronton. Voor de entree een hardstenen stoep van drie treden, waarvoor een ijzeren rooster.

Op beide hoeken van het frontgebouw bevindt zich een risalerend geveldeel, bekroond met een trapgevel; de trappen zijn afgedekt met natuursteen. In de top van de linker risaliet bevinden zich drie smalle staande vensters onder een segmentboog; de bekroning van de top is middels een natuurstenen leeuw; onder de vensters een natuurstenen gevelsteen waarin de naam *Rijks Hogere Burgerschool*. In de top van de rechter risaliet bevinden zich twee smalle staande vensters onder een rollaag; de bekroning van de top is middels een natuurstenen obelisk; in de boogtrommels zit een gevelsteen waarin 'Anno' en een gevelsteen waarin het bouwjaar 'MDCCCLXXXI'.

Tegen de westgevel van het frontgebouw is in 1959 een aanbouw gebouwd, waardoor de binnenruimte is dichtgezet. Deze aanbouw komt niet voor provinciale bescherming in aanmerking. Centraal in de noordgevel is een risalerende trapgevel uit 1913 afgedekt met natuursteen; met op de begane grond twee niet-originele vensters met rondom vernieuwd metselwerk; op de verdieping drie staande segmentboogvormige vierruits vensters met gekleurd glas-in-lood onder rollaag verbonden met elkaar door een segmentboog van rode en gele baksteen, hardstenen dorpel, gemetselde middenstijlen; in de top twee staande segmentboogvormige drierruits vensters met gekleurd glas-in-lood onder rollaag verbonden met elkaar door een segmentboog van gele en rode baksteen, gemetselde middenstijl, hardstenen dorpel. Aan de rechterzijde van de risaliet de aanbouw uit 1959.

Waardering

De voormalige *RIJKS HBS*, gelegen aan het Zuideinde 76 in Meppel, gebouwd in 1881-1882, is van algemeen regionaal belang voor de provincie Drenthe vanwege de:

- cultuurhistorische waarde van het gebouw als bijzondere uitdrukking van de ontwikkeling van de *Rijks Hogere Burgeronderwijs* in Drenthe en het representatieve belang van de school voor de ontwikkeling en betekenis van de steden in Drenthe;
- architectuurhistorische waarde van het gebouw als 19^e-eeuws schooltype en vanwege de kwaliteiten van het ontwerp in een eclectische neorenaissance stijl met bijzondere detaillering en materialisering van het exterieur zoals de ramen en deuren, ornamenten, het metselwerk en het dak;
- ensemble waarde van de school in relatie tot het monumentale gymnastieklokaal en vanwege de stedenbouwkundige/ruimtelijke relatie die het hoofdgebouw aangaat met de omgeving en met het beschermde dorpsgezicht van het Zuideinde;
- visuele gaafheid van het ontwerp qua detaillering en materialisering, waarbij de eerste uitbreiding uit 1913 naar ontwerp van gemeentearchitect Monsma naadloos aansluit op de oudbouw; vanwege de gaafheid van de herkenbaarheid van het gebouw als (vrm.) *Rijks Hogere Burgerschool*;
- architectonische en typologische zeldzaamheid van dergelijke gave en representatieve *Rijks Hogere Scholen* in de Provincie Drenthe.

Bronnen:

Rinsema, T.J., *Meppel in de twintigste eeuw*. Giethoorn, 1999.

CHI Meppel: CHV Meppel 1_VASTGESTELD_hfdst 1 tm 3, p. 56 t/m 59.

Kwartaalblad Oud Meppel: jaargang 22, nr. 1, p. 69 t/m 87.

Provinciale Monumentenlijst Drenthe

Reactie op de redengevende omschrijving

De uitgebreide omschrijving van dit unieke gebouw is volstrekt helder. Er zijn drie Rijks Hogere Scholen gebouwd in Drenthe tussen 1868 en 1909; die van Assen (1868) en Coevorden (1909) hebben al de status van rijksmonument en nu volgt Zuideinde 76 als laatste. Opvallend is dat de cultuurhistorische waarde vooral betrekking heeft op het frontgebouw met de rechthoekige plattegrond en de nagenoeg onveranderde voorgevel. Qua tekst gaat circa 60% over dat deel. In de Waardering worden vijf punten genoemd, waarvan drie betrekking hebben op de oorspronkelijke bouwmassa.

Ook de ensemblewaarde met de gymzaal uit 1913 is terecht opgemerkt. Hoewel daarvoor het oorspronkelijke gymnastieklokaal moest wijken en herbouwd is aan de Vledderstraat , slaagt Dirk Monsma er als architect in het gebouw zo goed te ontwerpen, dat hoofdgebouw en gymzaal elkaar versterken. Ook de relatie, die de school aangaat met de directe omgeving van het Beschermd Stadsgezicht, wordt genoemd. Immers: school en omgeving dateren uit dezelfde bouwperiode.

Het dichtzetten van de binnenruimte in 1961 valt nadrukkelijk buiten de bescherming en wordt als zodanig benoemd. Onderwijskundig zal het zeker van belang zijn geweest en ook die verbouwing heeft een verschijningsvorm, die zeker past bij de zestiger jaren. Toch hoort het niet thuis bij de karakteristieken van het oorspronkelijk gebouw in de neorenaissance stijl.

Hfst 2- Chronologische bouwhistorische opname

Gebiedsgerichte benadering

De naam Meppel wordt in 1141 voor het eerst genoemd in een oorkonde. Het is dan niet veel meer dan een groep boerderijen bij elkaar. In 1422 krijgt het de status van kerspel en maakt dan als territorium deel uit van de kerkelijke organisatie met het recht een eigen kerk te bouwen. In hetzelfde jaar start de bouw van de Grote - of Mariakerk; nu gelegen in het hart van het centrum. Meppel komt tot bloei door de inkomsten uit de landbouw, de turfafgravingen en als doorvoerhaven door de verbinding tussen de Zuiderzee en Noord-Nederland. In 1644 krijgt Meppel stadsrechten en is anno 2019 met 58 km² qua oppervlakte de kleinste gemeente van Drenthe.

Situatie in 1860

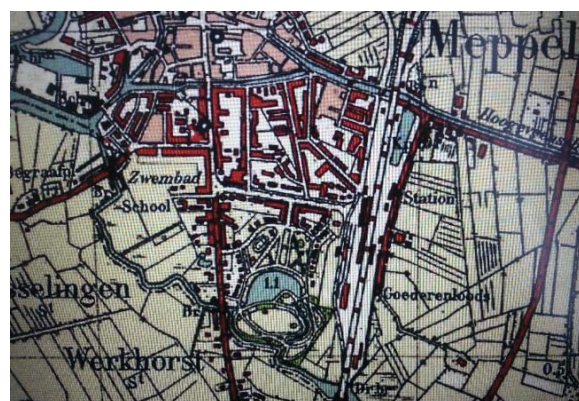
Situatie in 1882

Constante op alle plattegronden is de aanwezigheid van de Hoogeveense Vaart vanuit het centrum naar het oosten en de noord/zuid-verbinding in het midden via Werkhorst overgaand in Zuideinde en Hoofdstraat binnen het centrum. Opvallend op de kaarten van 1860 en 1882 is de grote hoeveelheid aaneengesloten landbouwpercelen op vooral natte gronden.

Het station – geopend in 1867 - ligt aan de oostzijde ver buiten het centrum. Dat was de vaste policy van de Spoorwegen, omdat de grond daar goedkoper was. Dwars op het station wordt de Stationsweg aangelegd, die uitkomt op het Zuideinde.

Situatie in 1920

Situatie in 1950

De komst van het station leidt ertoe, dat zowel de nieuw aangelegde Stationsweg als het Zuideinde aan weersijden bebouwd worden. Ook ontstaan nieuwe straten in het gebied tussen de Stationsweg en het centrum van Meppel. Die bebouwing komt tot stand in een relatief korte periode. Veel van die gebouwen zijn nog aanwezig en terecht is dit deel van Meppel met de benaming Oud-Zuid (Stationsweg/ Zuideinde) aangewezen tot beschermd stadsgezicht.

Situatie in 1980

Situatie in 2018

De aanleg van een park in 1914 door de landschapsarchitect Leonard Springer maakt de buurt Oud-Zuid nog aantrekkelijker. Om overstroming door het riviertje de Reest te voorkomen, worden de oevers verhoogd door het graven van een vijver, die in het midden van het park gesitueerd is. Aanvankelijk heette het park in de volksmond het "wandelpark"; in 1930 omgedoopt tot Wilhelminapark ter gelegenheid van de 50ste verjaardag van de koningin. Het park is het sluitstuk van een ontwikkeling met een enorme dynamiek aan de zuidkant van Meppel. De bouw van de HBS aan het Zuideinde 76 in 1881/1882 - een volstrekt nieuwe vorm van onderwijs en teken van grote veranderingen in de maatschappij - past precies bij de ontwikkeling van Oud-Zuid en de bouwwoede uit die tijd.

Objectgerichte benadering

Periode 1863 – 1880

De totstandkoming van de HBS kent een lange aanloopperiode. Al op 5 oktober 1863 geeft een minister uit het 2de kabinet Thorbecke het volgende aan: *"Welligt neemt de raad in overweging het scheiden der twee afdelingen van het gymnasium en het inrigten der tweede tot eene afzonderlijke hogere burgerschool op hoedanige inrichting eene nijvere gemeente als Meppel prijs schijnt te mogen stellen."* Op 8 juli 1875 wijst de Commissaris van de Koning van Drenthe de gemeenteraad op de wenselijkheid van een 3-jarige HBS in Meppel. In 1878 geeft B&W richting de minister aan de financiering niet alleen te kunnen dragen en vragen een bijdrage. Dat verzoek wordt afgewezen met de volgende motivering:

DE MINISTER VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN,

Gezien het verzoek van den Raad der gemeente Meppel, dd. 1 April 1879, dat aldaar eene Ryks hogere burgerschool van driejarige cursus moge worden gevestigd;

Geeft den adresfant te kennen: dat wegens het bestaand gebrek aan geschikt onderwijzend personeel, geen gunstig gevolg aan het verzoek kan worden gegeven.

Afschrift dezer zal worden gezonden aan den Inspecteur van het middelbaar onderwijs dr. D. J. Heyn Parvé.

Gravenhage 12 Mei 1879

Aan den adresfant.

De financiering, in combinatie met het vinden van geschikt personeel maakt het realiseren van een HBS tot een “*schier onmogelijke opgave*”. Toch komt – bij de bespreking van de afwijzingsbrief van de regering van 12 mei - in de raadsvergadering van 14 mei 1879 duidelijk naar voren dat de raad toch echt de HBS wil realiseren. Mede door toedoen van burgemeester Kerst Elias Borger van Meppel werkt het ministerie mee onder voorwaarden van geschikt personeel en geschikte tijdelijke lokaliteiten. In 1880 biedt de Opzichter Gemeentewerken het eerste conceptontwerp van de Opzichter Gemeentewerken aan het ministerie aan. Wat nog moet volgen is een “*plan tot regeling eener behoorlijke aansluiting*” van het Lager Onderwijs aan dat van de HBS. In oktober 1880 geeft de minister zijn goedkeuring aan de bouw van de school en stelt de benodigde financiële middelen ter beschikking om de Rijks-HBS aan het Zuideinde 76 in Meppel te realiseren.

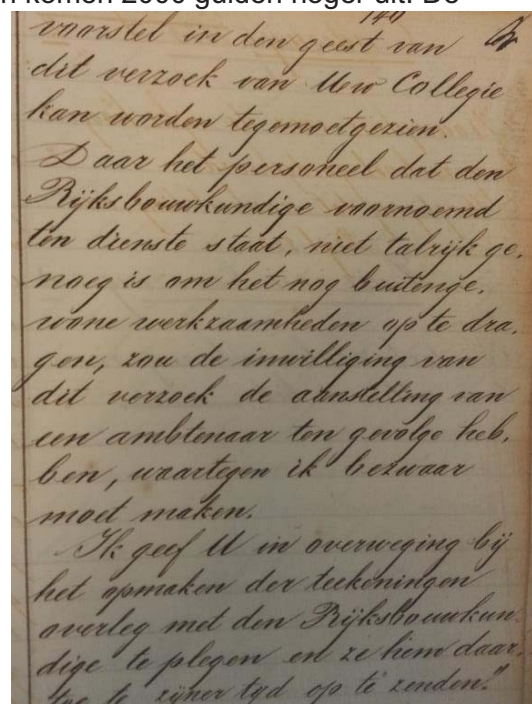
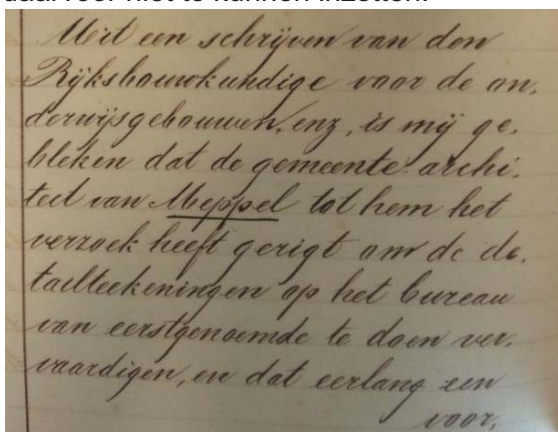
Periode 1881 – 1882

Sjoerd Hanzes van der Veen, Opzichter Gemeentewerken en Gemeentereiniging van Meppel, heeft het gebouw in de neo-renaïssancestijl opgetrokken. Dat is in die tijd heel modern en veel gebouwen in Oud-Zuid zijn in die stijl gebouwd. Vanwege zijn geringe ervaring met een object van die omvang, kijkt de Rijksbouwkundige Dienst in de persoon van Jacobus van Lokhorst meer dan mee bij het ontwerp en geeft advies. Als referentie maakt Van der Veen gebruik van een tweetal dan recent opgeleverde schoolgebouwen.

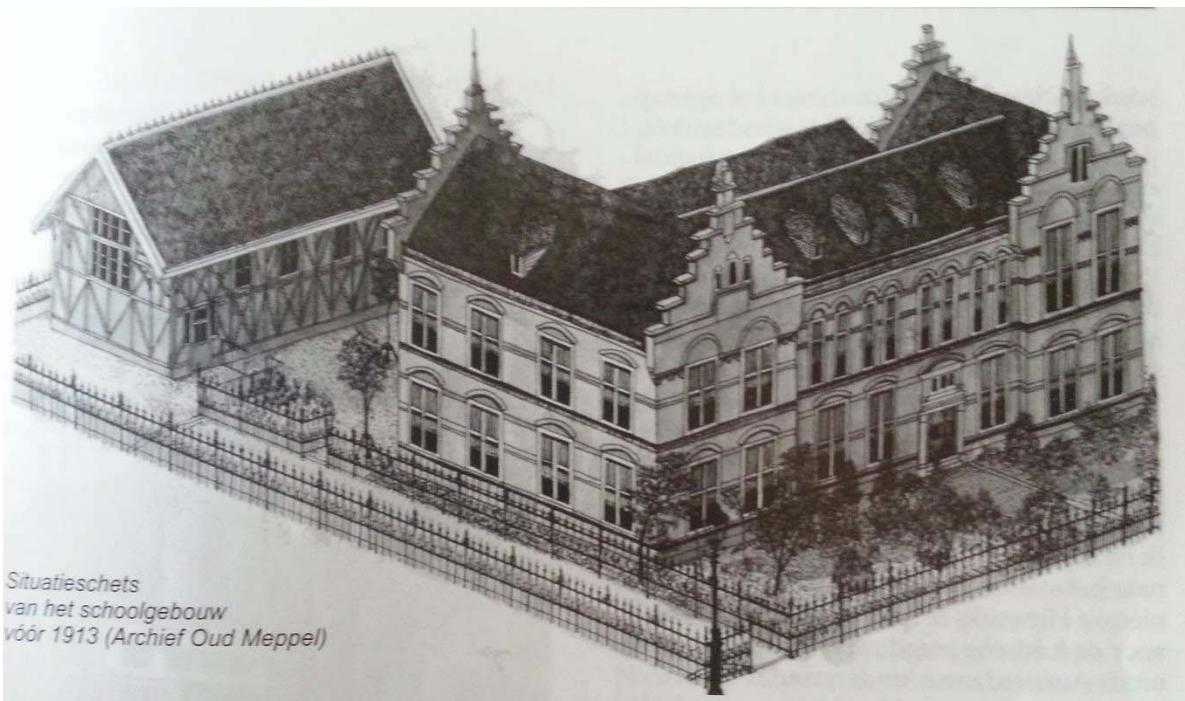
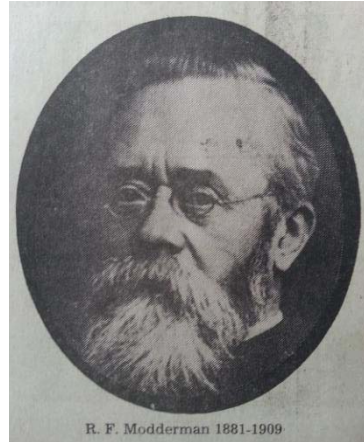
Links Rijkskweekschool hoek Singel/ Keizerstr. Deventer
Rechts Rijks HBS Paardenmarkt 1 Alkmaar

Het eerste bouwplan kan niet rekenen op steun van de minister en in februari 1881 stuurt het ministerie nieuwe schetsen met als gevolg dat het ontwerp ingrijpend wijzigt en een nieuw bestek moet worden opgesteld. De nieuwe plannen komen 2000 gulden hoger uit. De samenwerking gaat niet van een leien dakje. Bijzonder is het letterlijk overgenomen bericht van de minister van 16 juni in het raadsverslag van 22 juni, die zich beklagt over het verzoek van de “gemeente-architect”, die de rijksbouwkundige vraagt detailtekeningen te maken. De minister geeft aan zijn personeel daarvoor niet te kunnen inzetten.

In juni 1881 geeft de minister zijn definitieve goedkeuring. De raad wijst in dezelfde maand de plaats aan waar gebouwd gaat worden en machtigt B&W de bouw voor het bedrag van 48.453,99 gulden bij openbare aanbesteding uit te voeren. In juli 1881 blijkt H. Timmer de laagste inschrijver met 48.290,00 gulden en onmiddellijk starten de werkzaamheden.

Tegelijk met de bouw beginnen de voorbereidingen de schoolorganisatie op poten te zetten. Als directeur en leraar is R.F. Modderman aangesteld. Hij is afkomstig van de Kon. Militaire Academie in Breda. In september 1881 start het eerste leerjaar op de Fransche Jongensschool als tijdelijke locatie. In mei '82 kan het gymnastieklokaal en de inpandige conciërgewoning in het rechterdeel van het nieuwe hoofdgebouw al in gebruik worden genomen. Op 1 september 1882 volgt de officiële opening van de HBS aan het Zuideinde 76. Op dat moment staat de school in het Stadsland in een vrijwel onbebouwd gebied. De school heeft in de eerste 20 jaar een constante populatie van circa 50 leerlingen.

Situatie na de oplevering in 1882

Twee foto's uit circa 1900 van de oorspronkelijke voorgevel en de achtergevel

Periode 1883 - 1915

Hoe trots het gemeentebestuur op de nieuwe HBS is, blijkt wel uit het bezoek van de toen 15-jarige koningin Wilhelmina en haar moeder koningin-regentes Emma aan Meppel op 5 september 1895. Na aankomst met de koninklijke trein op het station maken de beide vorstinnen een rijtoer met een open koets. Alle straten zijn versierd met guirlandes en de massaal uitgelopen bevolking juicht de vorstinnen toe. Het gemeentebestuur moest een morgenprogramma organiseren en afsluiten met een "dejeuner-dinatoire". Na die middagmaaltijd reist de koninklijke familie met de trein verder naar Hogeveen om daarna in Assen te overnachten. Het gemeentebestuur zoekt een accommodatie, waar het koninklijk gevolg van 18 personen volgens het protocol uitgebreid met evenveel inwoners uit voornamelijk Meppel de maaltijd zouden gebruiken.

Rijtoer door Meppel richting HBS

Omdat het gemeentehuis aan de Hoofdstraat te klein is en de horeca-etablisementen niet voldoen aan de gestelde eisen, kiest B&W voor de nieuwe HBS. Dat betekent wel dat er behoorlijk geïnvesteerd moet worden om de school geschikt te maken voor die functie. In het Kwartaalblad van de St. Oud Meppel is door Wiecher Ponne in 2002 een artikel geschreven op basis van betrouwbaar bronnenonderzoek over die inrichting als restaurant; hiernaast een tweetal passages uit het artikel.

Het tekenlokaal doet dienst als eetzaal. Tegen de wanden zijn vlaggen-trofeeën geplaatst en voor de ramen hangen donkerrode fluwelen gordijnen, rijk geborduurd met bloemen van goudbrokaat. Voor een van de ramen is op de vloer een verhoging aangebracht, waardoor Koningin

Wilhelmina kan wuiven naar het publiek buiten. De hoefijzervormige tafel biedt plaats aan 36 personen. De totale kosten van alleen al de decoraties bedragen 1400 gulden

Het HBS-gebouw ingericht als restaurant

Maar daarvoor moest in en voor de HBS wel het een en ander gebeuren. Als decorateurs werden de heren A.I. van Esso & Co. aangesteld. Voor de ingang plaatste men een baldakijn met hemel van geplooid zijde en gedrapeerd door met goud geborduurde zware fluwelen gordijnen. Prachtige planten en coniferen vormden een allée. Het balkon op de trap werd met guirlandes versierd en vanaf het plafond hing een kolossale bloemenhouder gevuld met sierlijke planten en voorzien van draperieën. De zijwanden van de trappen waren met satinet bekleed van heel tere kleuren en vanaf de straat door de gangen en langs de trappen waren tapijten gelegd.

Op de bovenverdieping werden vijf vertrekken en zalen in gereedheid gebracht. Allereerst een tijdelijk boudoir voor de koninginnen om zich even te kunnen afzonderen. Hierin werd een prachtig tapijt gelegd en veel fluweel en zijde aangebracht en een toilettafel geplaatst met blauwe zijde en kanten versierd. Volgens overlevering zou zelfs een w.c. zijn geplaatst. In die tijd was men in Meppel, zoals

Koningin Wilhelmina in die tijd

vrijwel overal, nog gewend gebruik te maken van de plee met tonnetje. Maar daarop kon je toch geen koninklijke hoogheid laten plaats nemen, bedacht het Meppeler gemeentebestuur.

Gelukkig was er in die tijd een huis in aanbouw waarin een nieuwerwets watercloset zou worden geplaatst. De eigenaar stemde erin toe dat zijn w.c. voor de koninklijke gasten tijdelijk in de HBS werd aangesloten.

Volgens het verhaal hebben de vorstinnen er jammer genoeg geen gebruik van gemaakt.

Plaquette ter herinnering aan het bezoek

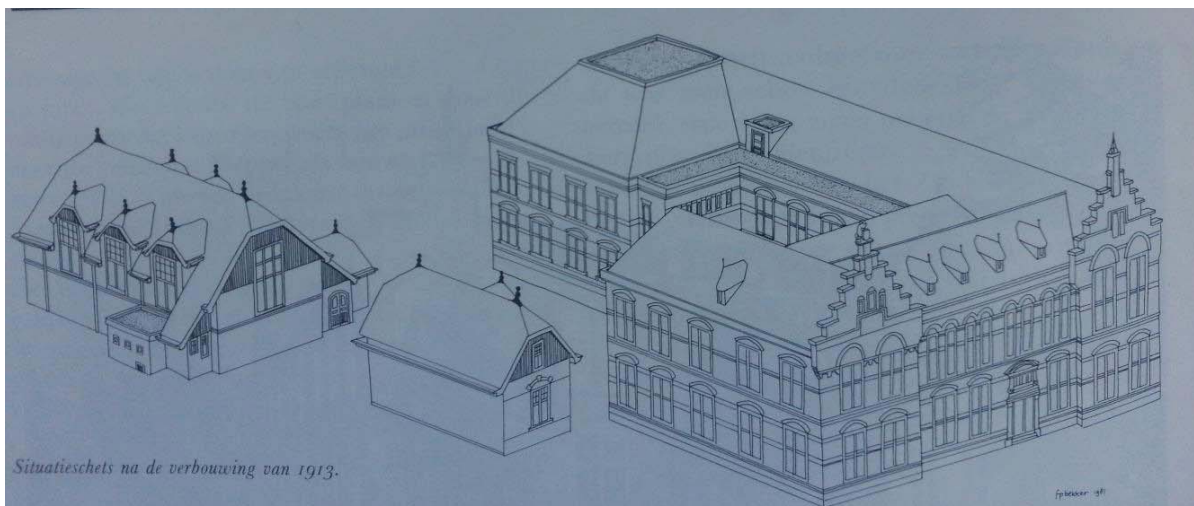
In 1905 neemt de gemeenteraad een voorstel aan een commissie in te stellen, die de wenselijkheid onderzoekt om van de 3-jarige HBS een 5-jarige HBS te maken. Op 13 mei 1908 besluit dezelfde raad de kosten voor een uitbreiding van het gebouw voor haar rekening te nemen. Intussen is een commissie van invloedrijke personen in Meppel en omliggende plaatsen bezig eea te bevorderen. Om een definitief besluit te versnellen neemt de raad een voorstel aan om jaarlijks 2000 gulden bij te dragen aan de exploitatie van de 5-jarige HBS. Tenslotte reserveert de raad een krediet van 55.230 gulden voor de nieuwbouw.

In 1912 wordt bij Koninklijk Besluit bepaald de 3-jarige HBS uit te breiden tot een 5-jarige HBS. Dat rechtvaardigt ook de uitbreiding van de school in 1913, die z'n voltooiing krijgt in 1915. De belangrijkste wijzigingen zijn:

- 1- Aan de rechterzijde wordt de HBS naar achteren uitgebreid met een nieuwe vleugel, bestaande uit 8 lokalen en andere ruimten; linkerzijde geringe uitbreiding
- 2- De gymzaal uit 1890 in vakwerkstijl naast de school wordt afgebroken en in 1912 aan de Vledderstraat 3 naast de Gemeenteschool weer opgebouwd. Dat gebouw staat er nog steeds inclusief de houten constructie aan de buitenkant. Inmiddels heeft het de status van provinciaal monument
- 3- Op de plek van de oude gymzaal verrijst een nieuwe conciërgewoning
- 4- Dirk Monsma, directeur Gemeentewerken en stadsarchitect, ontwerpt een nieuwe gymzaal.

De verplaatste gymzaal aan de Vledderstraat 3

Situatie na oplevering in 1915

Periode 1915 – 1940

De school is in 1915 helemaal klaar voor de toekomst en leidt vooral op als voorbereiding op universitaire studies en de exacte vakken en medicijnen. In 1923 ontstaat de mogelijkheid om aan de HBS een "Literair-Economische Afdeling" toe te voegen. Tot en met de derde klas volgen alle leerlingen dezelfde vakken, maar in de bovenbouw ontstaat een HBS-A en HBS-B-afdeling. Al in 1925 probeert de rector P. Middel zo'n splitsing te realiseren, maar er zijn te weinig kandidaten voor HBS-A. Pas in september 1930 komt zo'n afdeling tot stand, die in HBS-4 start met 9 leerlingen in de A-afdeling.

Op 28 maart 1928 neemt de raad het besluit de Zuiderschool te bouwen achter de HBS. Al bij de oprichting van de HBS rond 1880 is gesproken over een "aansluitingsschool" ten behoeve van de HBS. Het is een school voor "meer betalenden met een schoolgeld van 20 gulden per jaar". Op die school worden hogere eisen gesteld aan het personeel, zoals bv. de bevoegdheid les te geven in de Franse taal. En er is een extra zevende klas. Nu komt die voorbereidende school achter de HBS.

over het voorstel het woord verlan-
gende, wordt het in om-
vraag gebracht en met al-
gemeene stemmen aange-
nomen.
De ontongevolge is goedge-
vonden te nemen vervolgens
besluit.
De raad der gemeente Moepel
heeft besloten:
Te bepalen, dat met 1 Sep-
tember 1881 alhier zal ge-
vestigd worden, behalve de
thans bestaande scholen
voor betalenden en onbe-
talenden, een school voor
meer betalenden, met een
schoolgeld van f 20 per jaar.
tot

toegankelijk voor kin.⁸⁹
derom van minstens 6 jaar,
dat deze school zal verdeeld
worden in 6 klassen en daar-
bij zullen geplaatst worden
minstens 6 en hoogstens 7
onderwijzers of onderwijze-
ressen, op deze wijze, dat aan
het hoofd van iedere klasse
een onderwijzer is en dat
aan het hoofd der hoogste
of zesde klasse staat het
hoofd der school, die, even
als de onderwijzer van de
vijfde klasse, moet hebben
bevoegdheid om onderwijs
te geven in het Fransch.

Uit het raadsverslag van 1 september 1880

Het is opnieuw Dirk Monsma, die als stadsarchitect deze school tekent. Naast bruggen, sluizen en huizen voor particulieren, heeft hij ook een aantal scholen gebouwd en/of uitgebreid. Terwijl Monsma bij de HBS heel nadrukkelijk kiest voor uitbreiding van het oorspronkelijke gebouw en een gymzaal, die qua stijl precies aansluiten bij de bestaande bouw, maakt hij bij de Zuiderschool een totaal andere keuze. De Zuiderschool is een typische representant van de Amsterdamse School; een bewijs van de veelzijdigheid van Monsma. Zijn gezondheid laat in 1928 al te wensen over en in 1930 overlijdt hij.

Entree van de Zuiderschool aan de Prinses Marijkestraat

In 1931 viert de HBS haar 50-jarig bestaan in de Sociëteit Tivoli op de hoek van de Stationweg en de Catharinastraat. In het Gedenkboek 1881- 1981 besteden de auteurs maar liefst zeven bladzijden aan dit jubileum. Op vrijdag 4 september begint het 's morgens met sportwedstrijden, waaronder tennis en voetbal met vervolgens een gezamenlijke middagmaaltijd en 's avonds een cabaretvoorstelling, gevolgd door een bal dat tot vroeg in de ochtend duurt. De sportieve activiteiten worden op zaterdag 5 september voortgezet, gevolgd door een receptie 's middags. 's Avonds is er een "reunisten-diner", waaraan 120 personen deelnemen. Tenslotte volgt een revue onder de naam: "Ha! Ha! Bée Es" in twee bedrijven en 14 delen. Ook die avond sluit weer af met een bal.

De cabaretvoorstelling op vrijdag 4 - en het etentje op zaterdag 5 september '31; beiden in Tivoli

Het is bijzonder hoeveel mensen betrokken zijn bij dit jubileum en hoe belangrijk blijkbaar de HBS aan het Zuideinde 76 is voor leerlingen en oud-leerlingen, leerkrachten, het politiek

bestuur, bedrijven, de middenstand en voor de inwoners van Meppel en omliggende plaatsen. Ook bij latere reünies is het opvallend dat zoveel mensen daarbij aanwezig zijn; idem hoeveel persaandacht er is voor jubilea.

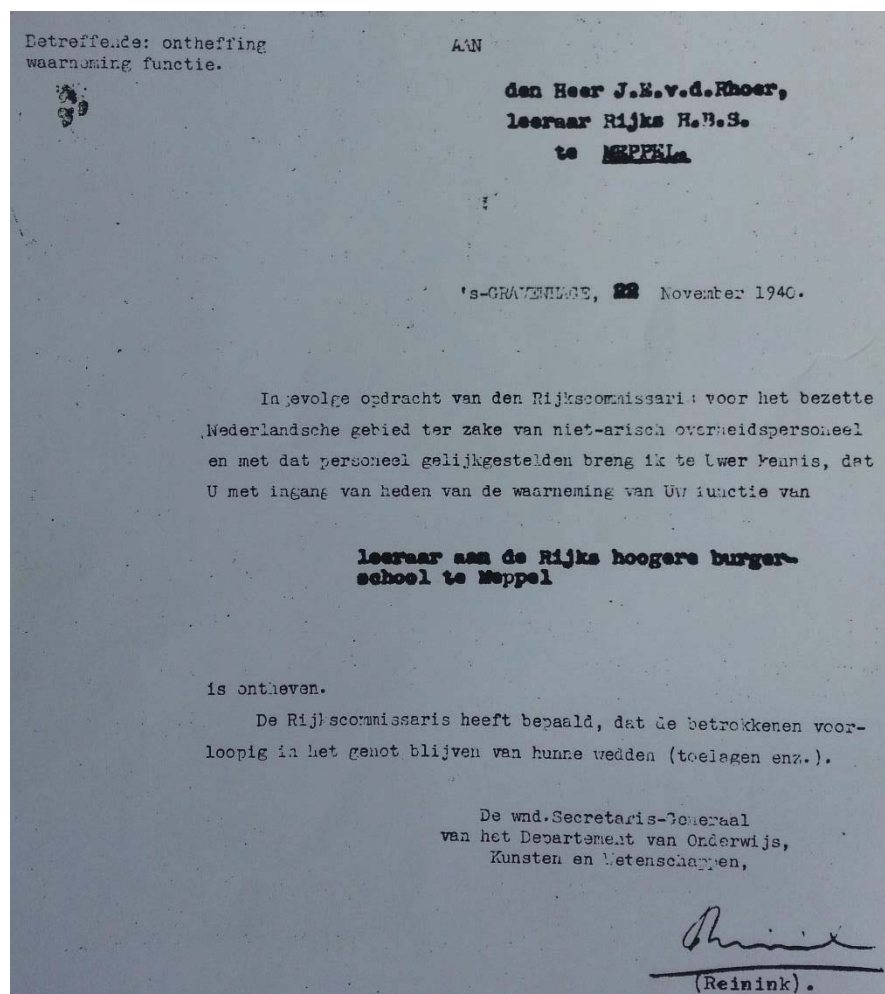
Interessant is dat de school in 1933 overstapt op elektriciteit. Tot dat moment wordt gebruik gemaakt van gasverlichting. Voor de verwarming heeft elk lokaal een eigen kachel en eigen schoorsteenkanaal. Door de economische crisis van de dertiger jaren wordt de HBS niet voorzien van een centrale verwarmingsinstallatie. Per jaar verbruikt de HBS 35 ton antraciet en 10 ton cokes. Voor het aanmaken van de kachels zijn dan nog 8000 aanmaakturven nodig. In de toiletten worden in de winter petroleumkooktoestellen geplaatst. Dat verhindert niet dat bij stevige vorst de WC's bevroren zijn. Behalve de conciërge heeft een aantal zogenaamde "kachel-knechten" daar in de winter een dagbaan aan. In 1938 komt het verlossende bericht dat een centrale verwarmingsinstallatie zal worden aangelegd. Het uitbreken van de oorlog leidt opnieuw tot uitstel.

Periode 1940 – 1945

Vrij kort na 10 mei 1940 nemen circa 30 tot 40 Duitse militairen het hoofdgebouw en gymlokaal in. Lang heeft die eerste inkwartiering niet geduurd.

Op 22 nov. 1940 wordt de Joodse leerkracht J.E. van der Rhoer ontslagen. Hij overleeft de oorlog, komt weer in dienst op de school en emigreert later naar Israël.

In september '41 mogen Joodse leerlingen niet langer naar school van de Duitse bezetters. Dat betekent dat op de HBS 10 leerlingen de toegang ontzegd wordt. Afgezien van de 2 bovenstaande maatregelen heeft de school tot september 1944 redelijk gedraaid.

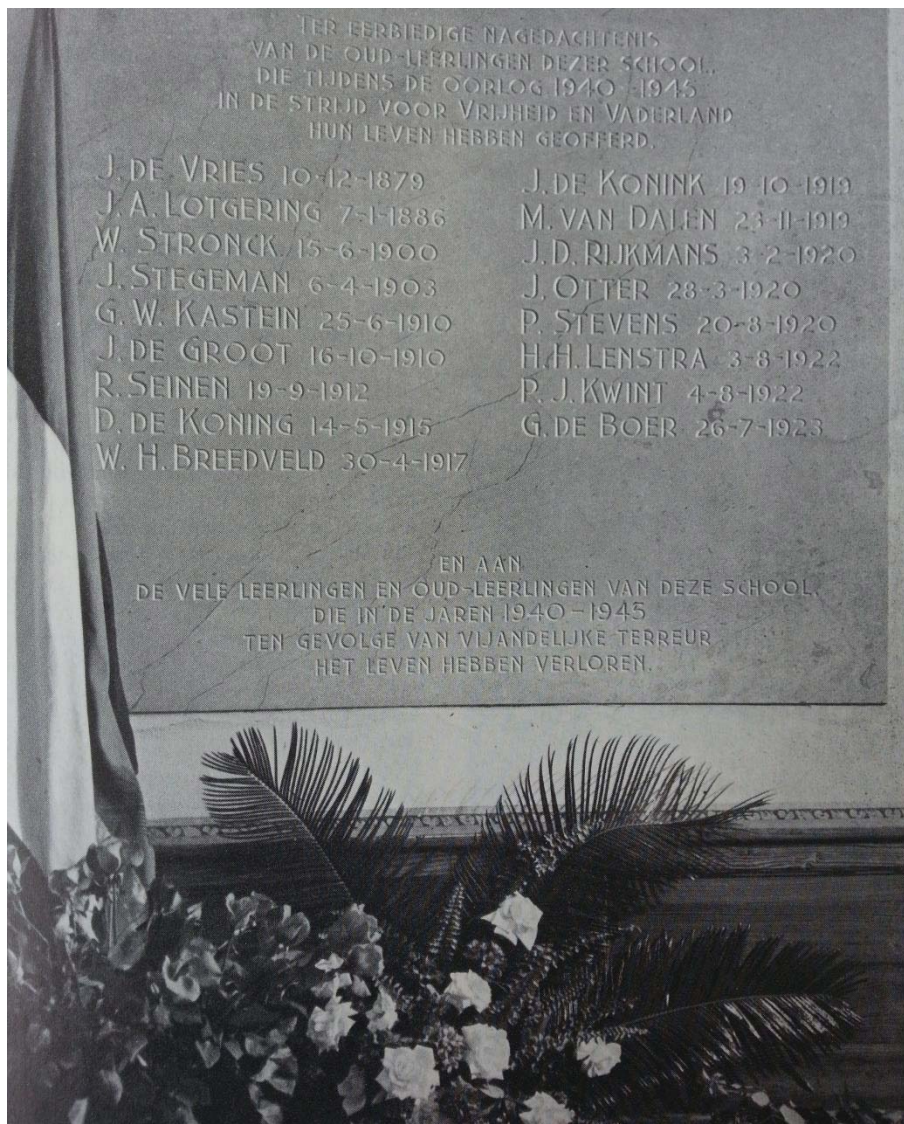

Ontslagbrief van J.E. van der Rhoer op 22 november 1940

Wel bezetten de Duitsers steeds meer lokalen, waardoor de leerlingen van de HBS gedwongen worden uit te wijken naar andere locaties.

Wanneer de oorlog voorbij is, wordt de HBS door de Canadezen gebruikt als tijdelijke bewaarplaats voor vrouwen van NSB-ers en meisjes, die met Duitsers waren omgegaan. Uiteindelijk transporteren de Canadese troepen die vrouwen en meisjes naar Westerbork. De HBS dient vervolgens als verzamelplaats voor het identificeren van gesneuvelde militairen. Voor de eindexamenleerlingen van de school betekent het einde van de oorlog dat ze nauwelijks goed voorbereid konden zijn. De meeste leerlingen kregen hun diploma.

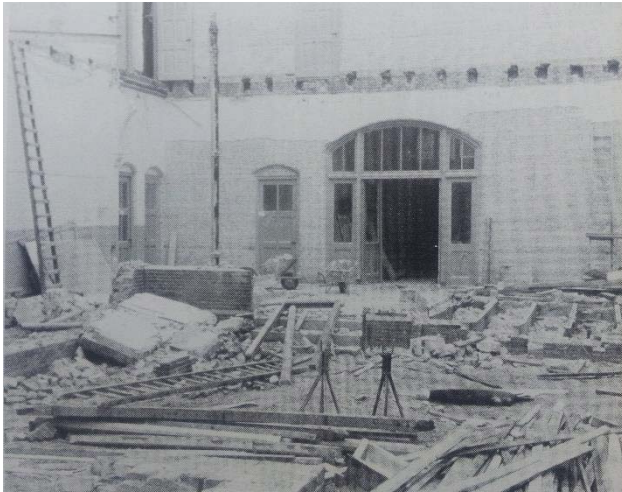
Een aantal (oud)leerlingen heeft om verschillende redenen de oorlog niet overleefd. Een plaquette - onthuld op 5 maart 1948 op initiatief van J.E. van der Rhoer - in de hal bij de ingang met daarop de namen van deze leerlingen herinnert aan het oorlogsleed. Overigens krijgt J.E. van der Rhoer in juli 1945 weer een vaste benoeming op de HBS.

Plaquette van de omgekomen (oud)leerlingen

Periode 1945 – 1968

Het leerjaar 1945/1946 kan weer gewoon starten aan het Zuideinde 76. Al snel krijgt de school een uitbreiding van het aanbod in de vorm van een gemeentelijke gymnasiumafdeling. Vanaf september 1947 heet de school Openbaar Lyceum. In 1961 volgt nog een uitbreiding met een afdeling rijksmiddelbare school voor meisjes (m.m.s.). Het toegenomen aantal leerlingen zorgt nu ook voor een grote verbouwing van de school. Het begint in 1959 met een driehoekige platte aanbouw van de gymzaal aan de achterzijde. Begin jaren zestig wordt onder leiding van de rijksarchitect Minekus de vleugel aan de Prinses Marijkestraat nog verder naar achteren uitgelegd. Zeer ingrijpend is het dichtzetten van de binnenruimte, waardoor ook delen van het oorspronkelijke frontgebouw zijn gesloopt. De oude gangenstructuur verdwijnt. Op de volgende pagina is te zien hoe fors de ingrepen zijn. De naam Openbaar Lyceum verandert in Rijkslyceum, wanneer de gemeente als eigenaar het schoolgebouw aan Zuideinde 76 na de verbouwing in 1963 verkoopt aan het rijk.

Beide foto's laten de geschonden binnenruimte zien, die overdekt wordt met het nieuw te bouwen atrium

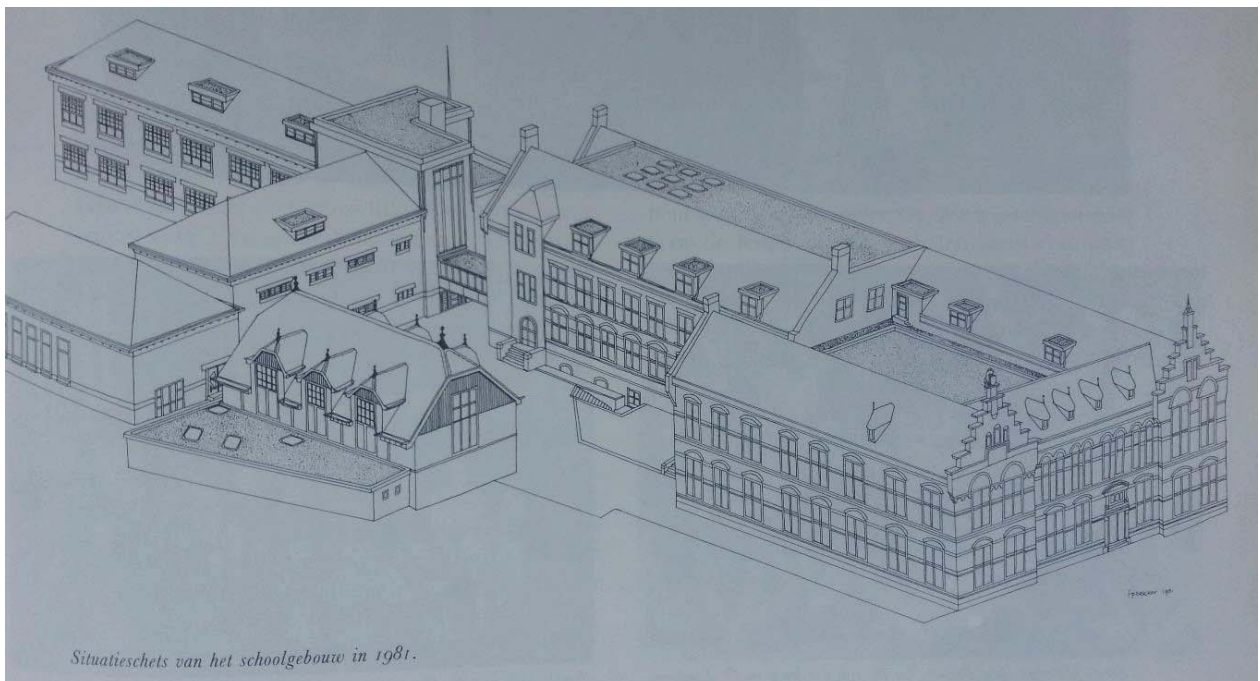

Links de sloop van de conciërgewoning, ooit in 1913 gebouwd in de stijl van het hoofdgebouw. Op de achtergrond links de gymzaal en rechts de zijgevel van het schoolgebouw

Op de rechterfoto de verbinding tussen de achtergevel van het hoofdgebouw met de Zuiderschool

De nieuwe aula kort na de officiële opening

Situatieschets van het schoolgebouw in 1981.

Deze tekening laat de situatie zien in 1981. Het hoofdgebouw en de Zuiderschool zijn geïntegreerd tot één scholencomplex. Een groot verschil met de tekening uit 1882 op pagina 14 en de tekening over de situatie in 1915 op pagina 17

Periode 1968 - 1989

In 1968 telt de school circa 70 medewerkers en 850 leerlingen. De naam Rijkslyceum houdt maar vijf jaar stand, want na de invoering van de Mammoetwet in 1968 heet de school Rijksscholengemeenschap. De school kent nu een 6-jarig gymnasium, 6-jarig atheneum (VWO genoemd) en een 5-jarige HAVO. De school groeit zo snel, dat ook noodlocaties worden betrokken. In 1977 volgt de aankoop van de Zuiderschool, zodat alle leerlingen op de eigen locatie ondergebracht kunnen worden. De leerlingen komen niet alleen uit Meppel; in 1980 komt 45% van de leerlingen uit de omliggende gemeenten. In datzelfde jaar volgt een uitbreiding met een extra gymnastieklokaal en 29 parkeerplaatsen.

In 1981 bestaat de school 100 jaar. Dat eeuwfeest wordt groots gevierd.

Waarom is er toch die grote betrokkenheid? Daarvoor zijn verschillende factoren aan te wijzen:

- 1- Het schoolgebouw heeft zowel buiten als binnen een geheel eigen uitstraling en dat spreekt tot de verbeelding;
- 2- Het schoolgebouw kent een enorm lange geschiedenis en (oud)-leerlingen raken daardoor verbonden met elkaar
- 3- De school heeft als instituut een degelijke naam, staat voor goed onderwijs met ruimte voor buitenschoolse activiteiten
- 4- De school is in het persoonlijk leven van duizenden leerlingen de opmaat naar een geslaagde carrière
- 5- De school viert de jubilea van de school met een scala aan activiteiten
- 6- De leerlingenvereniging VESTER (= van een stotteraar tot een redenaar) bestaat vanaf 1915 en draagt in hoge mate bij aan een kwalitatief hoogwaardig cultureel leven op school.
- 7- Zelfs kort voor de sluiting van Zuideinde 76 verzetten leerlingen zich hevig tegen de verhuizing naar de nieuwe locatie.

Logo bij het eeuwfeest

Het 100-jarig bestaan is een groot succes. Er komen alleen al 1600 reünisten naar Meppel. De Meppeler Courant brengt een speciaal jubileumnummer uit, waarin duidelijk naar voren komt hoe belangrijk de schoolaccommodatie aan het Zuideinde 76 is voor Meppel en de omliggende plaatsen.

Op de volgende pagina het voorblad van de extra editie van de Meppeler Courant.

Voorbeeld buitenschoolse activiteit

Welkom reünisten

Met dank aan de Meppeler brasser

Foto na te bestellen via de Meppeler Courant

Proficiat

Het honderdjarig bestaan van de Rijkse Scholen Gemeenschap is uiteraard voornamelijk een feestelijke gebeurtenis voor de schoolgemeenschap van docenten, personeel en leerlingen op dit moment. Het uitgebreide en gevarieerde programma is een duidelijke illustratie hiervan.

Een eeuwfeest is echter ook bij uitstek een gelegenheid voor herinneringen. In dit kader is een mogelijkheid voor het ontmoeten van al diegenen die in het verleden in de Rijkse Scholen Gemeenschap een rol hebben gespeeld. Dit blijkt eens te meer uit de overstelpende belangstelling voor de reünie op zaterdag 19 september. Ik vind deze belangstelling bijzonder verheugend voor de school, met name ook omdat hieruit de betekenis van de school voor de leerlingen ook op

langere termijn dan uitsluitend de schoolaren blijkt. In dit verband wil ik graag merken, dat ik meermalen bij eenlopende gelegenheden mogen constateren, dat de ding met onze plaatselijke menschen zowel bij Meppel als oud-Meppelers bijzonder sterk is.

Ik vind dit een groot goed, en het behoud waarvan ieder van ons op zijn of haar plaats ten le moet inzetten. Ik hoop, dat de reünisten van Rijkse Scholen Gemeenschap en genoten zullen beleven het elkaar opnieuw ontmoeten in schoolverband maar ook Meppel.

En slotte spreek ik de wens dat de Rijkse Scholen Gemeenschap ook in de toekomst belangrijke functie voor

Meppel en de regio op even voertreffelijke wijze als tot nu toe mag blijven uitvoeren.

Mr. D. G. van den Noord
burgemeester van Meppel

Van harte welkom

Bij verschillende gelegenheden kom je nog wel 'es mensen tegen, die hun middelbare schooltijd in Meppel hebben doorgebracht. Het valt mij dan vaak op met hoeveel warmte en enthousiasme de meesten van hen over die tijd praten. De feer algemeen heeft kennelijk altijd een plek in het hart. Het is niet verwonderlijk, dat ook nu nog op de HBS, het lyceum of - zoals het nu heet - de Rijkse Scholen Gemeenschap van het schoolleven nog bij en jaakt in de periode van je leven, waarin je erg gevoelig bent voor afschaken. Dat vandaag niet meer dan 1600 oud-leeraren en leerlingen als reünist bij de reünie van de school betrokken zijn, wijst te meer bij hoevele de herinnering aan het instituut, waar zij de voorbereiding tot

hun eindstudie of direct op de maatschappij ontvingen, nog levend is.

De reüniecommissie hoopt, dat het feestprogramma die elementen bevat dat alle deelnemers aan de evenementen van deze zaterdag met plezier zullen terugdenken.

K. de Boer
Voorzitter reüniecommissie

H.B.S. en R.S.G.

Bij een jubileum als het onze gaan de gedachten haast als vanzelfsprekend terug naar vroeger, naar hoe het was. Deze week is reünisten, kennen de school als leerling de HBS. Pas voor de jongere generaties, eigenlijk nog maar enkele jaargangen, is de school de RSG. In dit verschil in benaming ligt niet het enige onderscheid tussen toen en nu. Met de nieuwe aanpak (nummers) is het aantal leerlingen sterk toegenomen en daardoor het karakter van de school veranderd. Velen die vroeger hebben meemaakt zullen dit niet herkennen en er moeite met hebben. Bij de jongeren zal het meer bestaans van toen vreemd overkomen. Maar beide categorieën reünisten hebben ongevoelig gemaakt dat ze zullen zoeken naar de mensen die in de tijd, dat zij de school bezochten.

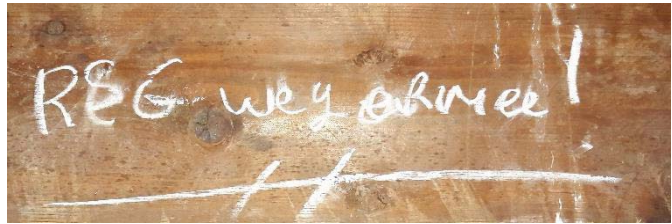
om hen heen waren. U allen wens ik toe dat u in dit opzicht zult slagen en dat deze dag voor u een zal worden waarvan u nog lang terug zult denken.

J. Hoozeveld
Rector R.S.G.

Vanwege de snelle groei krijgt de school in 1984 toestemming om vijf houten noodlokalen en twee rijwielstallingen te bouwen op het binnenterrein. In 1988 worden het hoofdgebouw en de Zuiderschool met elkaar verbonden met een verbinding over meerdere verdiepingen en inclusief een liftinstallatie.

Periode 1989 – 2014

Opnieuw breekt een nieuwe periode aan. De gemeente neemt op 26 september 1989 de gebouwen van het rijk over en er ontstaat een fusie van de gemeentelijke MAVO met de Rijksscholengemeenschap. De nieuwe MAVO/HAVO/VWO-scholengemeenschap

heet voortaan het Reestdalcollege en telt circa 1100 leerlingen.

In 1990 bestaat VESTER 75 jaar. Aanvankelijk richt VESTER zich op de ontwikkeling van de

Het voltallig bestuur van VESTER voor de hoofdingang van de school

welsprekendheid van leerlingen. Als doel formuleert de vereniging in 1915: “het houden van letterkundige bijeenkomsten en het organiseren van wedstrijden in het voordragen”. In april 1946 wordt de doelstelling verruimd: “het culturele peil onder de leden verhogen en het houden van andere uitingen op cultureel gebied”. De vereniging voert toneelstukken op, houdt cabaretvoorstellingen en organiseert op school de grotere feesten en gala's. Ook de VESTER-leden houden zo hun reünies of kijken terug op hun actieve leven bij VESTER, zoals Henk ter Heide in het kwartaalblad van de Stichting Oud Meppel. Zijn artikel geeft aan hoe belangrijk die periode is geweest voor zijn verdere leven.

In 1994 gaat het Reestdalcollege een fusie aan met Zuidrand en Diever. De nieuwe naam wordt Stad en Esch. In 2006 viert de school het 125-jarig jubileum. Weer is de opkomst groot. Niemand weet op dat moment dat dit jubileum het laatste zal zijn op het Zuideinde 76. De reünie is financieel zo'n succes, dat de reüniecommissie een tweeluik koopt, geschilderd door Flip Gaasendam. Op de volgende pagina een tweetal schilderijen, die heel goed de sfeer weergeven van het Zuideinde 76.

De voorzijde van de school met de hoofdingang

De wenteltrap in het atrium

In 2008 besluit de gemeenteraad van Meppel een aantal onderwijsvoorzieningen onder te brengen op het nieuw te bouwen onderwijspark Ezinge, waaronder Stad en Esch. De consequentie daarvan is dat met die verhuizing het Zuideinde 76 de onderwijsfunctie verliest. Vanaf dat moment heerst er onvrede bij verschillende groepen. Dat geldt zowel voor oud-leerlingen als een groot aantal leerlingen zelf. Liesbeth Schut – nu docente geschiedenis aan Stad en Esch op Ezinge - zat in het schooljaar 2009/2010 op VWO-4 en was lid van de leerlingenraad. Haar relaas met als titel “Stad& Esch Zuideinde” is als volgt:

“Toen we op het oude Zuideinde te horen kregen dat er plannen ontstonden om te verhuizen naar een nieuwe plek, waren wij als leerlingen ontzettend verbaasd. Om dat gebouw, dat ooit gebouwd was als school en zoveel geschiedenis kende, zomaar achter te laten, dat zagen wij absoluut niet zitten. We hielden van de sfeer in het gebouw, de verborgen hoekjes en het oude karakter. Daarbij beviel ons ook de plek goed: dichtbij het centrum en dichtbij veel groen. Het nieuwe gebouw moest komen op een oud industrieterrein, langs het spoor en aan de rand van een woonwijk. Daarnaast waren we bang dat de identiteit van het Zuideinde verloren zou gaan: het zou een enorme school worden, waar alle niveaus en vormen van onderwijs zouden samenkomen. We konden niet geloven dat we er daarmee op vooruit konden gaan.

Als leerling op het Zuideinde (tussen 2004-2011) was ik erg betrokken bij veel wat er speelde. Ik schreef voor de schoolkrant, nam deel aan het debatteam en zat in de leerlingenraad. De dreigende verhuizing naar Ezinge werd veel besproken en als leerlingenraad besloten we algauw om hiertegen in actie te komen. Daarmee waren we overigens niet de eersten: ook toen de plannen voor het eerst gedeeld werden, waren leerlingen voor ons acties begonnen. We hebben handtekeningenacties gestart, zijn meerdere keren met de algemeen directeur in gesprek geweest en zijn aanwezig geweest bij raadsvergaderingen waar de plannen werden besproken. In de raadsvergadering hebben we ook alle handtekeningen aangeboden. Wat ik mij kan herinneren hebben de plannen in de gemeenteraad vertraging opgelopen en is het eerste plan voor het onderwijscomplex afgekeurd. In hoeverre onze acties daarmee te maken hadden, weet ik niet, maar wij waren

in de veronderstelling dat we een verschil konden uitmaken en het Zuideinde konden redden. Toen er opnieuw gestemd werd over de plannen, werden ze echter aangenomen met een grote meerderheid. Dat was voor ons een enorme teleurstelling. Stiekem hadden we nog altijd de hoop dat de plannen zouden worden teruggedraaid, maar er werd ons verteld dat renovatie van het karakteristieke, maar oude gebouw te veel zou gaan kosten om het te laten voldoen aan het nieuwe onderwijs. Wij hadden als leerlingen helaas geen andere keuze dan ons neer te leggen bij deze beslissing en er dan maar voor te zorgen dat het onderwijspark wél een vooruitgang zou worden.

Nu ik werk in het nieuwe gebouw zie ik ook wel deze vooruitgang. Het is helemaal ingericht op het moderne onderwijs en ingesteld om leerlingen echt voor te kunnen bereiden op alle uitdagingen van de 21e eeuw. Het oude Zuideinde is echter zeker niet vergeten en er wordt nog altijd veel gesproken over het prachtige gebouw, waar veel (oud-)leerlingen en uiteraard ook collega's veel herinneringen hebben liggen."

Op 19 oktober 2014 opent koning Willem-Alexander het nieuwe onderwijspark Ezinge. Daarmee valt na 132 jaar definitief het doek voor het Zuideinde 76 als onderwijsinstelling.

Periode 2014 - nu

In 2017 wordt het schoolgebouw verkocht door de gemeente aan Schavast BV uit Hasselt, voor 1,5 miljoen euro. De bedoeling van de ontwikkelaar is om de oorspronkelijke HBS te verbouwen tot huur- en koopappartementen, de Zuiderschool te slopen evenals de noodlokalen en op die plek nieuwe woningen te bouwen

Het verzoek van het Cuypersgenootschap om het Zuideinde 76 en de Zuiderschool beiden aan te wijzen tot provinciale monumenten, leidt in het najaar van 2017 tot een onderzoek door MVDH naar die status. Het leidt tot een versnelde aanwijzingsprocedure voor de oude HBS tot provinciaal monument. Over de eventuele status van monument voor de Zuiderschool moet de gemeenteraad zich nog uitspreken.

Hoofdstuk 3 - De waardenstelling

Opzet en werkwijze

Hoofdstuk 3 bevat de waardenstelling, waarvoor MVDH belangrijk werk heeft verricht. De redengevende beschrijving van MVDH is te vinden in hoofdstuk 1. Dit hoofdstuk bespreekt afzonderlijk het hoofdgebouw met ingang aan de oostzijde, de zuidgevel aan de zijde van de gymzaal, de noordgevel aan de Prinses Marijkestraat en de westgevel aan de kant van de Zuiderschool. De beschrijving van de bouwhistorie van de vier zijden van het gebouw wordt opgehangen aan drie ijkmomenten, te weten de bouw van de school in 1881/1882, de eerste grote verbouwing in 1913/1915 en de laatste grote verbouwing tussen 1959 /1963.

De drie tekeningen op pagina 29 illustreren het belang van de drie ijkmomenten. In die bouwperiodes verandert het aanzicht van de school. Wat blijft buiten beschouwing en waarom?

- Het plaatsen van rijwielstallingen, interne doorbraken, kleine aanbouwen ed. worden niet beschreven, omdat ze niet wezenlijk een verandering betekenen in de uitstraling van de school
- De bouw van de conciërgewoning in 1913 wordt niet genoemd, omdat deze woning in het begin van de zestiger jaren weer afgebroken is
- De gymzaal valt buiten de beschrijving, omdat dit gebouw al een monumentale status heeft, onderdeel uitmaakt van het ensemble en niet wezenlijk zal veranderen
- Ook de verbouwingen aan de Zuiderschool vallen buiten de doelstelling van deze notitie.
- De vijf noodlokalen uit 1984, omdat deze gebouwen geen waarde vertegenwoordigen en gesloopt zullen worden.

Het gaat primair om het hoofdgebouw aan het Zuideinde 76 met de uitbouw naar achteren in een U-vorm.

De beschrijving van elke gevelzijde begint met een tekening en plattegrond van die gevel in de huidige situatie. De kleurarcering geeft aan uit welke tijd de desbetreffende delen van de gevel stammen. De kleurarcering kent de volgende kleuren:

Bruin: het oorspronkelijke gedeelte bij de bouw van de school in 1881/ 1882

Paars: de verbouwing in de periode 1913/ 1915

Rood: de laatste grote verbouwing in de periode 1959/ 1963

Per deel komt allereerst het exterieur en interieur in beeld, verdeeld over de vier afzonderlijke gevels. Overigens zijn er qua interieur nauwelijks elementen te noemen, omdat de school zich steeds aangepast heeft aan de eisen van de tijd.

Tenslotte volgt de waardering. Omdat een tekst onvoldoende inzicht geeft in de ruimtelijke kwaliteiten, zijn volgens de richtlijnen van het RCE zogenaamde waardenstellingsrepresentatietekeningen opgesteld met de volgende notatie:

Blauw: hoge monumentwaarden, deze zijn van cruciaal belang voor de structuur en/of betekenis van het object of gebied

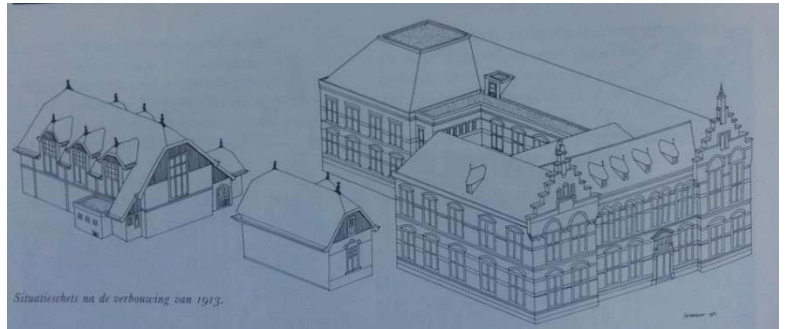
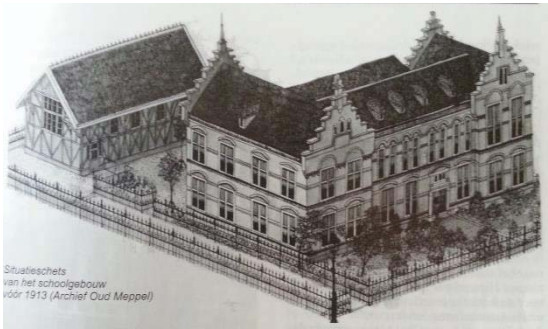
Groen: positieve monumentwaarden, deze zijn van belang voor de structuur en/of betekenis van het object of gebied

Geel: indifferente monumentwaarden, deze zijn van relatief weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied

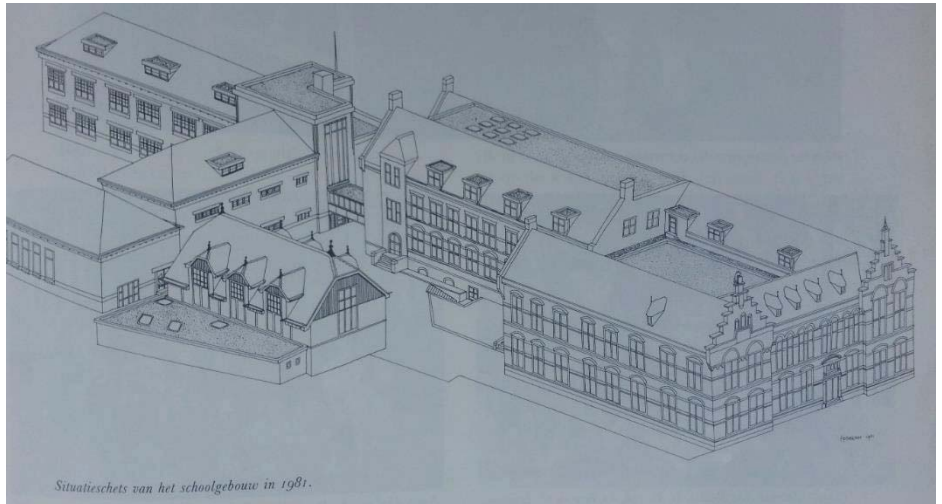
Kruis door een ruimte in blauw of groen, als aanduiding voor de betekenis van de ruimte

Bolletje in een ruimte in blauw of groen, als aanduiding voor de betekenis van een interieuraspect

De drie ijkmomenten

Linksboven situatie 1882
 Rechtsboven situatie 1915
 Rechtsonder situatie 1981

Het hoofdgebouw met ingang aan de oostzijde

Tekening voorgevel en plattegrond

Tekening voorgevel

De plattegrond laat zien dat hoofdgebouw uit 1881/1882 naar achteren toe heel bescheiden is uitgelegd; aan de zuidzijde iets meer dan aan de noordzijde. Op pagina 14 is dat op een foto ook goed te zien. De bruine stippellijn geeft aan waar de bebouwing van het middendeel eindigde. Bij de uitbreiding in '59/63 met het atrium (de schuine rode strepen op de plattegrond) zijn enkele ruimtes en de bestaande gangen gesloopt. Ook de oude kelderruimtes zijn toen dichtgestort.

Exterieur en interieur

- Het is veelzeggend dat de voorgevel van de school feitelijk vanaf 1882 niet gewijzigd is. Het vormt het visitekaartje van de school en de ingangspartij is met leerlingen en docenten uit verschillende periodes honderden keren op de foto gezet of zelfs geschilderd. MVDH beschrijft uitgebreid de voorgevel in de redengevende beschrijving, die te vinden is op blz 6 t/m 9 van deze notitie.
- De bijzondere detaillering in de eclectische neorenaissance stijl is onmiskenbaar aanwezig in raamkozijnen en ramen, de ingangspartij, de bijzondere muurankers, de ornamenten, de twee trapgevels aan weerszijden van de voorgevel enz.
- De dakkapellen op het Zuideinde 76 vormen het bewijs dat de Rijksbouwkundigen veel invloed hebben gehad op het ontwerp, want exact dit soort dakkapellen is te vinden op verscheidene Rijks-HBS-sen uit die bouwperiode, zoals bijvoorbeeld hiernaast afgebeeld in Venlo.

De rijks-HBS in Venlo met dezelfde dakkapellen

- Juist die dubbele kwaliteit van een oorspronkelijke – en tegelijkertijd nog redelijk ongeschonden voorgevel maakt deze gevel zo bijzonder. Natuurlijk is een aantal elementen in de loop van de tijd vervangen door modernere materialen. Zo zijn ramen met kunststof profielen aangebracht, maar het kozijnhout in de voorgevel heeft nog de oorspronkelijke opbouw en detaillering.
- Qua interieur is weinig over uit de oudste bouwperiode. Feitelijk beperkt het zich tot de vensterbanken en wat lijstwerk. Zo bevindt zich op de begane grond en eerste

Linksboven fraai lijstwerk, linksonder een kraal; rechts oorspronkelijk binnenwerk

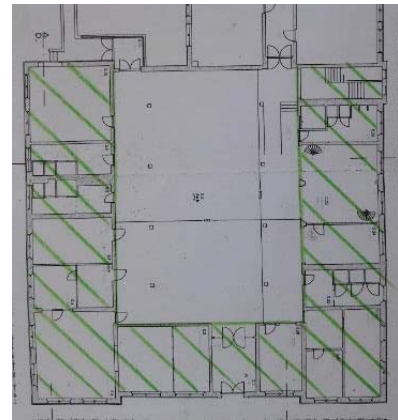
verdieping nog een aantal lokalen met origineel binnenwerk. Toch herinnert weinig aan die eerste bouwperiode. Voor de onderwijsfunctie is het gebouw steeds aan de

eisen van de tijd aangepast. Zelfs de muren tussen de lokalen zijn op de begane grond deels weggehaald.

Waardering

De voorgevel met een hoge monumentale waarde

De plattegrond t/m 1915 met een positieve monumentwaarde

De gehele voorgevel met het dak stamt uit 1881/1882 en krijgt het predicaat “hoge monumentale waarde”. De voorgevel aan de oostzijde vormt ontegenzeggelijk de gevelwand met de meeste kwaliteit. Voor deze gevel geldt dat alles gericht moet zijn op herstel en restauratie van de oorspronkelijke waarden, inclusief de ingang met de oorspronkelijke belettering van “Rijks Hoogere Burgerschool”. Na de Tweede Wereldoorlog komt er een andere tekst op met o.a. het woord “gymnasium”. Nog weer later wordt er een plaat opgeschroefd met de naam van de school.

Detail van de belettering met duidelijk zichtbaar de over elkaar geschreven letters

In 1959 volgt een nieuwe uitbreiding van de zuidvleugel met opnieuw 2 lokalen over twee verdiepingen, voorzien van een drietal ramen aan de zuidgevel met een extra ruimte aan de achterzijde; net als bij de uitbreiding in 1913/15. De zuidvleugel heeft nu een achttal ramen per verdieping.

Aan de straatzijde de zuidgevel met de 4 raamkozijnen. Naast de regenpijp de bescheiden uitbreiding van Dirk Monsma uit 1915 in dezelfde stijl en links de "nieuwbouw" uit 1959 met 2x 3 ramen op een rij

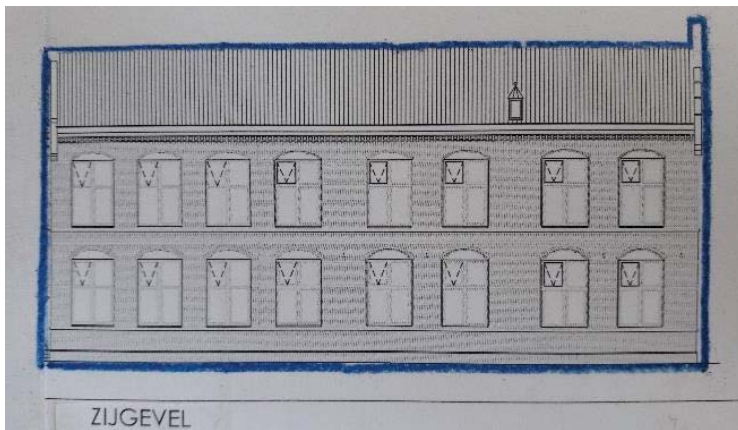
De zolderverdieping uit drie bouwperiodes; links op de voorgrond de resten van de oude trapgevel uit 1881/1882, die gesloopt is in 1913/1915

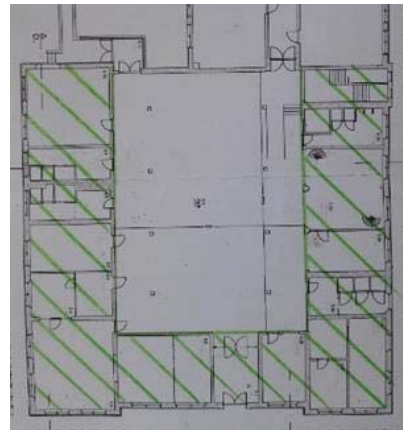
Een raam in de kopse gevel, bestaande uit vier betonnen prefab-elementen

Qua interieur geldt dat in de bouwdelen tot en met 1915 fragmentarisch het binnenwerk van de raamkozijnen van belang is. Verder is er geen sprake van monumentale waarden.

Waardering

De zijgevel zuidzijde met een hoge monumentale waarde

De plattegrond met een positieve monumentwaarde

De zuidvleugel kent een mooi opgebouwde geleding met een eerste deel uit 1880/1881, de kleine uitbreiding in 1913/1915 en de grotere uitbreiding in 1959/1963. Die opeenvolging is goed af te lezen aan de gevel.

De geveldelen uit de eerste twee bouwperiodes krijgen door hun gaafheid en detaillering beiden een hoge monumentale waarde. Juist vanwege de redelijke schaal, maat en vormgeving van de laatste uitbreiding uit de zestiger jaren met een drietal raamkozijnen en de interactie van deze zuidvleugel met de gymzaal uit eveneens de bouwperiode 1913/1915, krijgt ook dit geveldeel het predicaat "hoge monumentale waarde". De waardering met de groene kleur op de plattegrond heeft betrekking op de eenvormigheid in de structuur van deze zuidvleugel; deze past en is in lijn met het hoofdgebouw.

De kopse gevel is een typische Wederopbouwgevel en krijgt een positieve monumentwaarde. Kleine ingrepen in die gevelwand zijn wel mogelijk. Bij de overwegingen voor die waardering speelt zeker een rol, dat bij de noordgevel aan de Prinses Marijkestraat de uitbreiding uit 1959/1963 een te grote wissel heeft getrokken op de gehele school. Bij sloop van die uitbreiding en de binnenruimte met het atrium blijft op het Zuideinde 76 dan weinig over van de bouwperiode 1959/1963. Die uitbreiding uit de tijd van de Wederopbouw aan deze gevel verdraagt zich heel goed met het gebouw als geheel. Uiteraard hoort de aanbouw met de ingang uit een latere bouwperiode daar niet bij (zie foto hiernaast).

De kopse gevel met de helderrode baksteen detoneert niet en geeft de zuidvleugel een afronding, die tevens de geringe breedte van dit geveldeel van slechts 7.91 meter illustreert.

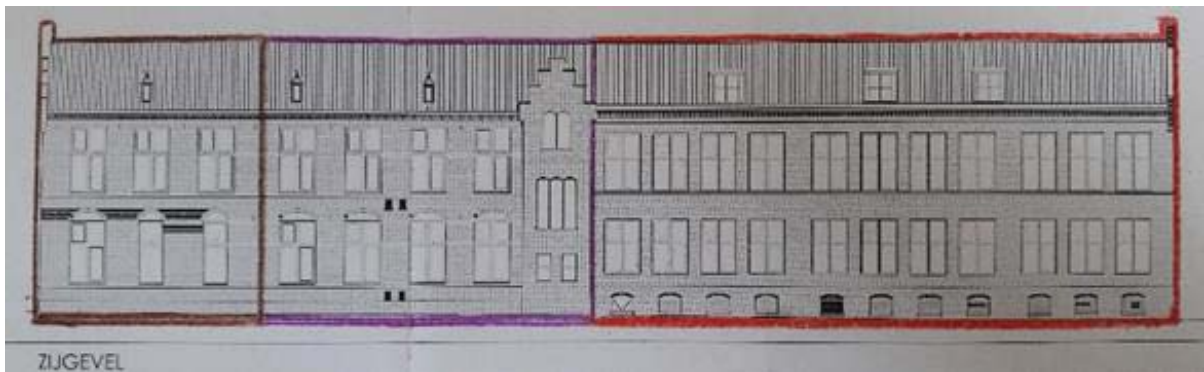
Kopse gevel met positieve monumentwaarde

De kopse gevel met aanbouw

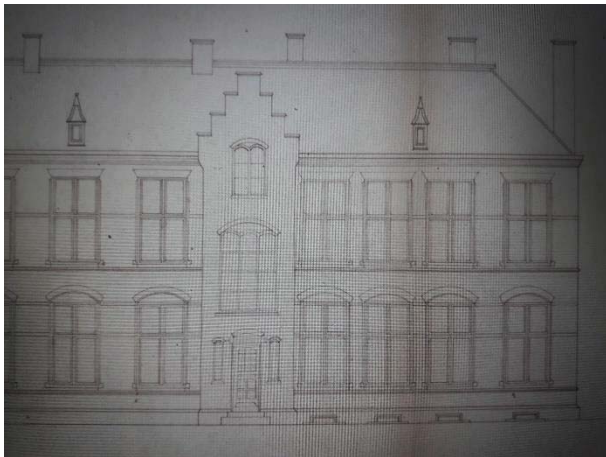
De noordgevel aan de Prinses Marijkestraat

Tekening voorgevel en plattegrond

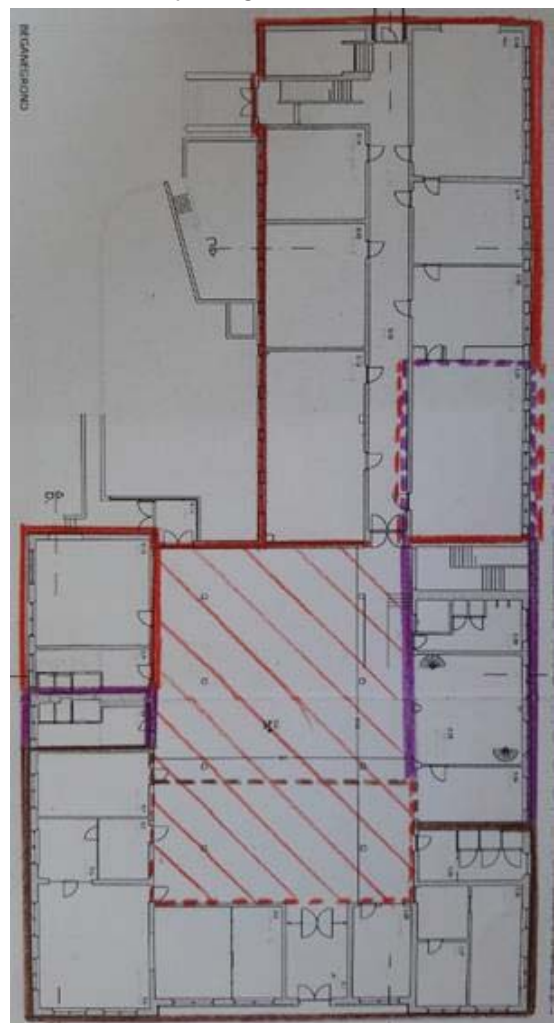

Tek. noordgevel met de drie bouwperiodes in beeld met hieronder de plattegrond

De tekening brengt de verschillende bouwperiodes in beeld. Bij de bouw in 1881/1882 telt de noordvleugel slechts een drietal ramen per verdieping. In 1913/1915 volgt een forse uitbreiding, die verder ging dan de bovenstaande tekening doet vermoeden. Nu lijkt het alsof de uitbreiding ophield bij de kopse gevel in deze wand. De realiteit is dat naast die kopse gevel nog een viertal ramen per verdieping volgde met een zadeldak in dezelfde lijn. Afgesloten werd met een schilddak en een dakkapel, die identiek was aan de oorspronkelijke dakkapellen uit '81/'82.

De kopse gevel na 1913/1915 met een nieuwe ingang en aan de rechterzijde de 2 x 4 ramen

Tussen 1959/1963 wordt die uitbreiding voorbij de kopse gevel alweer gesloopt en maakt plaats voor een dubbele rij van lokalen, die ontsloten worden door gangen in het midden. Op de plattegrond is met stippellijnen in paars aangegeven tot waar het gesloopte deel doorliep. De plattegrond maakt in één oogopslag duidelijk hoe fors de uitbreiding is. Het is niet alleen het dichtzetten van de binnenruimte en het vergroten van de zuidvleugel. Het verlengen van de noordvleugel trekt de hele school uit het lood. De verhouding is zoek en de oorspronkelijke U-vorm is verdwenen.

Exterieur en interieur

Het oudste deel is een logische voortzetting van de voorgevel aan het Zuideinde 76. Na de uitbreiding in 1913/1915 is de noordvleugel al beduidend langer dan de zuidvleugel. Beide vleugels liggen op eigen terrein en de Prinses Marijkestraat bestaat nog niet. Op een stadskaat is in 1932 nog geen sprake van die straat, maar de kaart van 1933 geeft aan dat de Prinses Marijkestraat aangelegd is.

Op de plek van de regenpijp is de overgang van de oorspronkelijke bouw en die van '13/'15

De kopse gevel met op de begane grond twee ramen in plaats van de deur op de vorige pagina

De lange wand aan de noordgevel met duidelijk zichtbaar de kopse gevel als overgang naar de bouw uit de zestiger jaren, die volledig onderkelderd is

Zoals al aangegeven, bevindt zich achter deze gevel nog een vergelijkbaar volume, die met de buitengevel aansluit op het midden van het atrium en ook onderkelderd is.

Hiernaast een afbeelding van de gevelwand aan de binnenzijde van de school. De opbouw is vergelijkbaar met de zijde aan de Prinses Marijkestraat

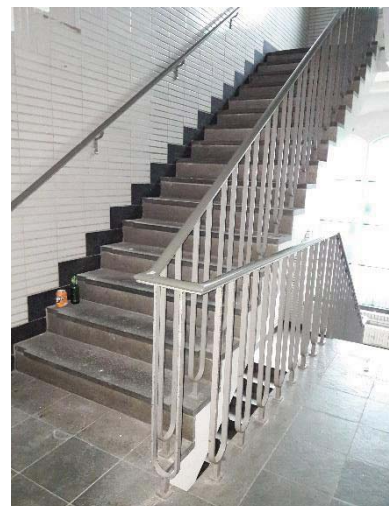
Qua interieurelementen geldt voor de delen tot en met 1913/1915 dat fragmentarisch het binnenwerk van de raamkozijnen van belang is. Maar daarmee houdt het ook op. Positief is wel dat de ruimte achter de kopse gevel de oorspronkelijke functie van trappenhuis behoudt. De trap uit 1913/1915 is vervangen door een trappartij in de zestiger jaren, die ook toegang biedt in de richting van de kelder en naar de zolderverdieping. Omdat het grootste deel van de uitbreiding van 1959/1963 geen waarde heeft en gesloopt zal worden, is het wel aardig om juist zo'n representatief en kwalitatief mooi uitgevoerd element als de trappartij uit de jaren zestig in de nieuwe situatie ook te behouden. Om die reden wordt de trappartij op de plattegrond bij de waardering met een blauw bolletje aangeduid. Daarmee krijgt het een hoge monumentale waarde. Wel zal in verband met de hoogteverschillen door de toepassing van opdekvloeren de trap eventueel verlengd en/of aangepast moeten worden.

De trap vanaf de begane grond

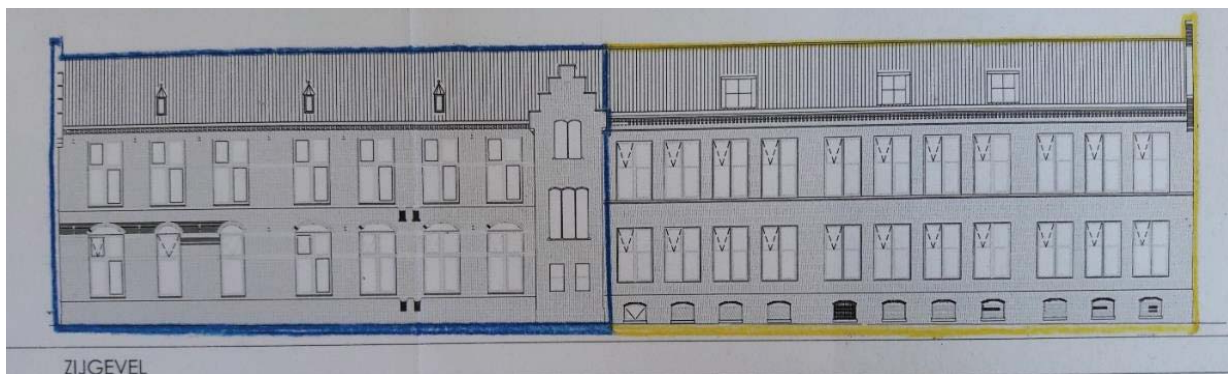

De trap naar de 1ste verdieping

De trap naar de 2de verdieping

Waardering

Het oudste deel tot en met de trapgevel heeft een hoge monumentale waarde

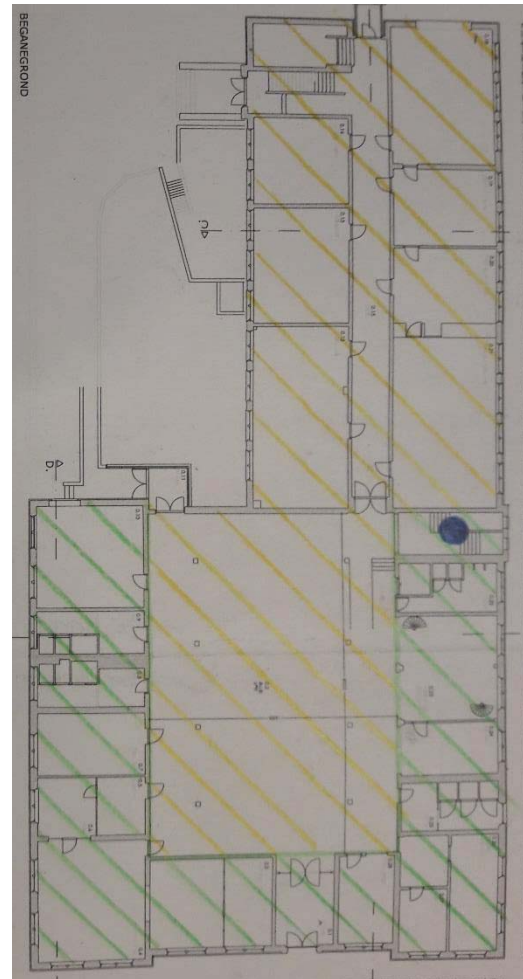
Het deel uit de zestiger jaren heeft een indifferente waarde

Het wordt een herhaling van zetten. Juist door de monumentale waarde van de voorgevel en de monumentale waarde van een beginnende U-vormige structuur, die in 1913/1915 de eerste uitbreiding krijgt, zijn de ingrepen in de zestiger jaren te fors en te ingrijpend. Daarmee sneuvelt niet alleen de dubbele uitleg van de noordgevel naar achteren, maar ook het atrium met de travertijn-trap. Op de volgende bladzijde wordt dat duidelijk op de plattegrond.

De plattegrond geeft aan dat de complete dubbele noordgevel uit de zestiger jaren een indifferente waarde heeft. Het waarom is al duidelijk uiteengezet.

Het ligt voor de hand bij de bespreking van de noordvleugel uit de zestiger jaren ook de gelijktijdige bouw van het atrium in de beoordeling mee te wegen. Het atrium heeft een enorm effect gehad op de oorspronkelijke opzet van de school. De muren aan de binnentuin zijn gesloopt, een aantal ruimtes is opgedoekt en de gangenstructuur is verdwenen. Bovendien is de ontsluiting van de lokalen anders georganiseerd. De travertintrap is natuurlijk een stijlicoon van jewelste uit de zestiger jaren. In de aanbevelingen wordt wel gepleit voor het eventueel behoud van de trap.

De aangegeven indifferente waarde van het atrium heeft ook betrekking op de muur aan de achterkant van het atrium, die vrijwel in één lijn ligt met de kopse gevel van de zuidgevel. Die muur verdwijnt zeker bij het slopen van het atrium. Aan de binnenzijde van die muur bevindt zich een grote muurschildering met een allegorische voorstelling over goed en kwaad, gemaakt door een tekenleraar. Die schildering heeft zeker een emotionele waarde. Het goed documenteren is belangrijk, want behoud is onmogelijk.

De plattegrond tbv de noordvleugel

De overdekte binnenruimte met de travertintrap

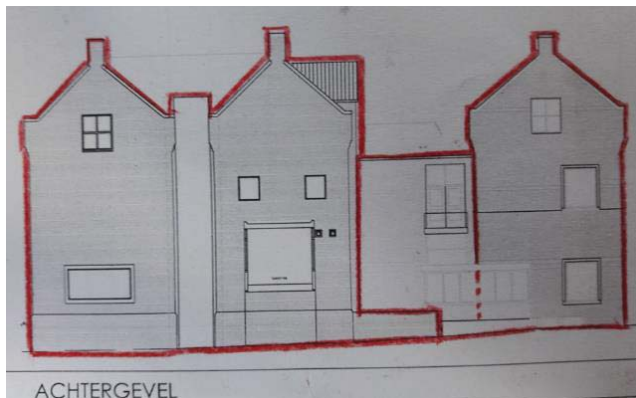

De dakopbouw van het atrium met veel glas

De bovenstaande twee foto's illustreren het enorme effect van de overdekte binnenruimte op het oorspronkelijke gebouw (zie de tekening en foto's op pagina 14). Tenslotte krijgt de trappartij in de kopse gevel een hoge monumentale waarde, zoals al uitgelegd op pagina 37.

De westgevel aan de kant van de Zuiderschool

Tekening achtergevel en plattegrond

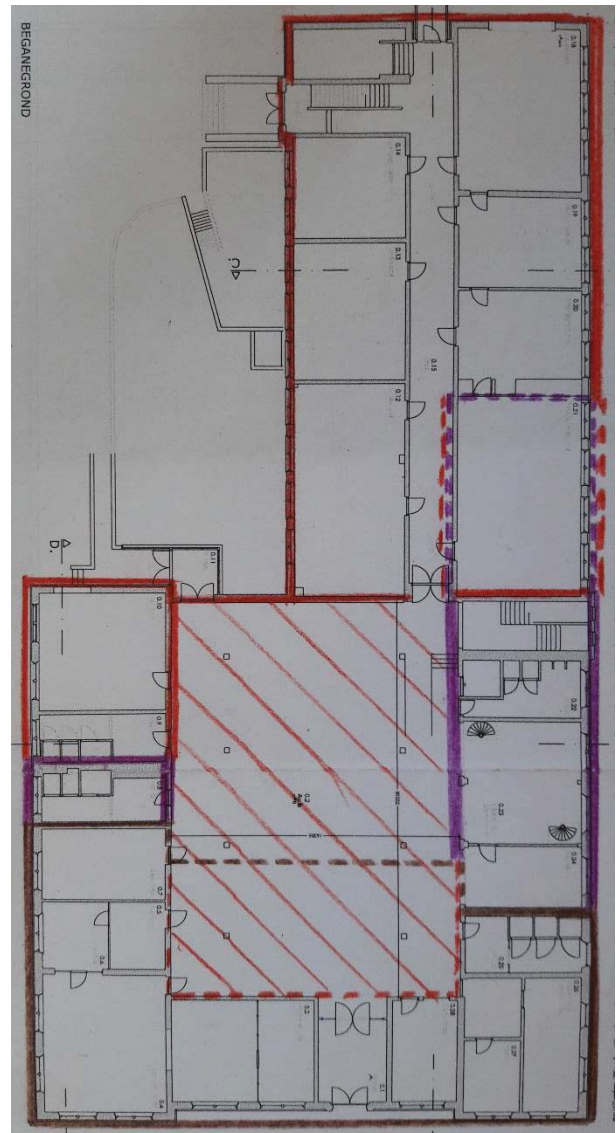
Tekening achtergevel en hiernaast de plattegrond

De achtergevel bestaat feitelijk uit drie kopse gevels en stammen uit het begin van de zestiger jaren. Op de plattegrond rechts is te zien dat zich tussen de dubbele kopse gevels een smal tussenlid bevindt in de vorm van doorlopende gangen. Die structuur sluit aan op het midden van het atrium. En de achterkant van het atrium sluit weer aan op de kopse kant van de zuidvleugel. Inhoudelijk is die kopse gevel besproken bij de behandeling van de zuidvleugel.

Anders dan bij alle voorgaande delen is hier sprake van slechts één bouwperiode.

Exterieur en interieur

De westgevel heeft betrekking op de kopse kant van zowel de zuidvleugel als de noordvleugel aan de Prinses Marijkestraat. Belangrijk kenmerk van beide kopse gevels is dat ze door de uitbreiding van de school herhaaldelijk totaal vernieuwd zijn. In ieder geval zijn ze na de bouw in 1913/1915 en 1959/1963 totaal vernieuwd. De kopse kant aan de Prinses Marijkestraat heeft zijn karakter verloren door de verbinding tussen beide schoolgebouwen en de later aangebrachte liftschacht. Voor beide kopse gevels aan de zijde van de Prinses Marijkestraat geldt dat er geen sprake is van monumentale waarden. Ook qua interieur zijn er geen waarden vastgesteld.

Westgevel aan de straatkant

Westgevel binnenzijde

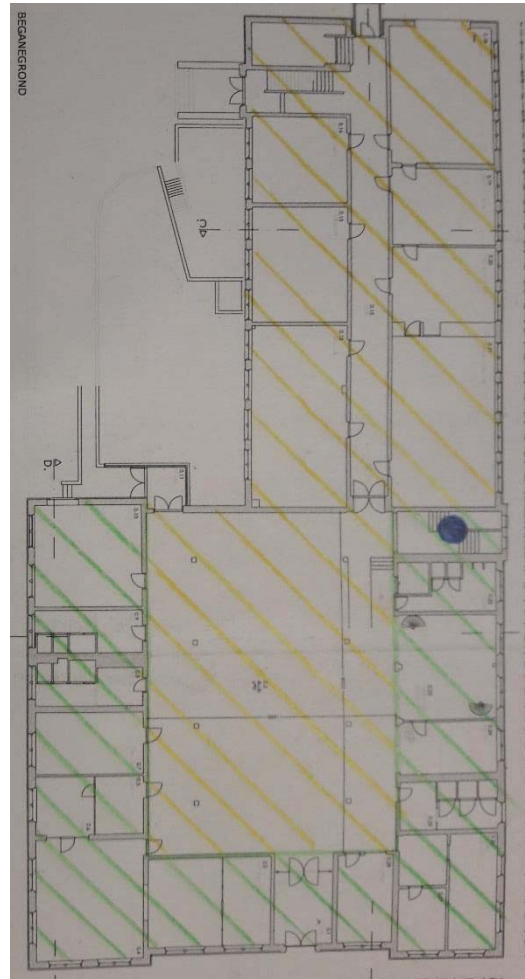
Waardering

Er is sprake van een indifferente waarde voor de beide kopse kanten en het deel van het atrium, dat de verbinding vormt met de zuidvleugel. Dat leidt tot de volgende tekening en plattegrond.

Tekening achtergevel en hiernaast de plattegrond

De opgaande gele lijn op de tekening heeft te maken met een hoogteverschil op het terrein. De dubbele gevel aan de linkerkant heeft geen monumentale waarde. Dat geldt eveneens voor de westkant van het atrium. De kopse kant van de zuidvleugel heeft een positieve monumentwaarde. Pagina 34 geeft de motivering ervan bij de behandeling van de zuidvleugel, omdat die kopse kant onlosmakelijk verbonden is met de zuidvleugel.

Conclusies en aanbevelingen

Het Zuideinde 76 is een bijzonder karakteristiek pand, dat ook een grote immateriële betekenis heeft als schoolgebouw voor duizenden oud-leerlingen. In hoofdstuk twee komt dat nadrukkelijk aan de orde. Sinds kort is het object terecht voorgedragen als provinciaal monument. Dat betekent overigens niet dat er vanaf nu een stomp over het Zuideinde 76 ligt en er niets meer mag veranderen. Integendeel! Juist de nu ingezette functieverandering naar een appartementencomplex betekent per definitie dat er ingrepen gedaan moeten worden. Wel is het van belang met respect om te gaan met het Zuideinde 76 en daarmee het voortbestaan van het gebouw voor decennia te garanderen.

In de conclusies hieronder een overzicht van de meest waardevolle elementen, zowel materieel als immaterieel. In de aanbevelingen een aantal voorzetten, die elk voor zich een versterking kunnen betekenen voor het Zuideinde 76 zelf en de directe omgeving.

Conclusies

- 1- Zuideinde 76 is in maart 2018 door MVDH terecht aangemerkt als aankomend provinciaal monument. De voorgevel aan de oostzijde vormt ontegenzeggelijk de gevelwand met de meeste kwaliteit en heeft een hoge monumentale waarde. Voor deze gevel geldt dat alles gericht moet zijn op herstel en restauratie van de oorspronkelijke waarden, inclusief de ingang met de oorspronkelijke belettering van "Rijks Hogere Burgerschool".
- 2- De zuidgevel aan de zijde van de gymzaal krijgt in zijn geheel eveneens een hoge monumentale waarde. Die gevelwand laat deels de oorspronkelijke bouw uit 1881/1882 zien, de uitbreiding van 1913/1915 en de latere aanbouw uit 1959/1963. Bovendien vormt deze gevel met z'n relatieve kleinschaligheid een ensemble met de gymzaal, die ook in 1915 gerealiseerd is en vanaf 2009 de status van provinciaal monument heeft. De kopse gevel krijgt een positieve monumentwaarde, waarbij uiteraard de huidige aangebouwde ingang moet verdwijnen en bescheiden ingrepen in de gevel zijn toegestaan.
- 3- De noordgevel aan de Prinses Marijkestraat stamt op de hoek van het Zuideinde met de eerste drie raamkozijnen uit de oudste bouwperiode. Duidelijk is de overgang te zien naar de bouwperiode uit 1913/1915 tot en met de kopse gevel van het trappenhuis. Dat deel van de gevel krijgt eveneens een hoge monumentale waarde. De grootschalige uitbreiding uit de bouwperiode 1959/1963 heeft een indifferente monumentwaarde.
- 4- Bij het handhaven van de kopse gevel uit 1913/1915 aan de Prinses Marijkestraat is het van belang de indeling op de begane grond uit '59/'63 ongedaan te maken en hier weer de oorspronkelijke ingang te herstellen; eventueel in een iets bredere setting en qua maatvoering in dat geval gelijk aan het raamvenster erboven.
- 5- De twee kopse gevels aan de westkant van de Prinses Marijkestraat hebben een indifferente monumentwaarde en zijn van relatief weinig belang voor de structuur en betekenis van de voormalige school door ingrepen, zoals de sluis naar de Zuiderschool en de lage ruimtelijke kwaliteit.
- 6- Het dichtzetten van de binnenruimte in het begin van de zestiger jaren heeft enorm afbreuk gedaan aan de oorspronkelijke opzet van de HBS. Hoewel onderwijskundig

Ingangspartij hoofdgebouw

noodzakelijk, is het terecht dat deze ruimte met de travertintrap door MVDH buiten de bescherming is gelaten.

- 7- De veruit grootste verbouwing dateert van 1959/1963. Opvallend is dat deze nota heel duidelijk de grootste kwaliteiten legt bij de oorspronkelijke bouw en de verbouwing van 1913/1915. Bij een herbestemming is de verwachting dat veel uit die laatste bouwperiode gesloopt wordt. Daarom is het goed vast te stellen dat de kopse gevel van de zuidvleugel en de trappartijen in de kopse gevel aan de noordvleugel behouden blijven.
- 8- Van het interieur is weinig waardevols achtergebleven. De school is constant gemoderniseerd en aangepast aan de nieuwe eisen van de tijd. Afgezien van de twee plaquettes ter herinnering aan beide vorstinnen in 1895 en de slachtoffers als gevolg van de Tweede Wereldoorlog, zijn feitelijk alleen wat vensterbanken en lijstwerk in het oudste deel van het gebouw van belang om te handhaven. Bij de waardering in hoofdstuk 3 zijn die interieurelementen benoemd.
- 9- De school is veel meer dan alleen een gebouw. Voor Meppel is de school cruciaal geweest voor het opleidingsniveau onder de bevolking. En de school leeft nog steeds in de harten van veel mensen. Om die reden is een passende herbestemming voor dit gebouw van belang met een zorgvuldig uit te voeren restauratieproces.
- 10- Deze notitie bundelt een aantal verhalen over de periode van 1913 tot 1963 als school. Het is van belang nieuwe verhalen toe te voegen om die geschiedenis levend te houden.

Aanbevelingen

- 1- Het verdient aanbeveling op het pleintje voor het gebouw een passend “monumentje” te plaatsen, voorzien van een plaquette, die met een verhaal en wat beelden vertelt over de geschiedenis van de school. Dat kan middels een prijsvraag en/of op initiatief van Schavast en 19 Het Atelier Architecten zelf.
- 2- Het verdient aanbeveling in de openbare ruimten van het gebouw een tweetal vitrinekasten neer te zetten, gevuld met materiaal over de voormalige school vanuit het gemeentelijk archief en de Stichting Oud Meppel. Dat kan – gezien de hoeveelheid beschikbaar materiaal – met regelmaat verversd worden.
- 3- Er zijn in het verleden foto's gemaakt in de school, die op canvasdoek gezet kunnen worden en vervolgens geplaatst kunnen worden in de nieuwe situatie, zodat herkenbaar wordt, hoe de school er vroeger van binnenuit heeft gezien.
- 4- De travertintrap in het atrium is natuurlijk een stijlicoon en echte representant van het bouwen in de zestiger jaren. Met de nadrukkelijke – en terechte – keuze voor het vooral waarderen van de oorspronkelijke bouw en de uitbreiding in '13/15, ligt het niet voor de hand om de trap te waarderen. Toch verdient het aanbeveling te onderzoeken in hoeverre de trap op een elegante – en nuttige – wijze ingepast kan worden in het appartementencomplex zonder afbreuk te doen aan de heersende stijl.
- 5- Het verdient aanbeveling te onderzoeken of de in 1961 gesloopte conciërgewoning - gebouwd in 1913 door Dirk Monsma en passend in de stijl van zowel het hoofdgebouw en de gymzaal – met een knipoog naar die tijd opnieuw in die buurt gebouwd zou kunnen worden als zelfstandig woonhuis. Het versterkt het ensemble van de twee huidige gebouwen.
- 6- Het verdient aanbeveling bij de inrichting van de openbare ruimte in de onmiddellijke nabijheid van de school qua bestrating en tuinmeubilair rekening te houden met het

De travertin-trap

historisch karakter van het gebouw. De bestrating van het Zuideinde is op zichzelf al een aardige referentie.

- 7- Het verdient aanbeveling te onderzoeken of de schoolbel aan de westkant van de school op de grens van het oudste bouwdeel, opnieuw geplaatst kan worden. Zoals te zien, zitten de gaten van de ophanging nog in de muur.

Muurschildering

Gaten ophanging schoolbel

- 8- Het verdient aanbeveling de muurschildering van F. Haanstra (tekenleraar) met de voorstelling van de strijd tussen goed en kwaad uit begin jaren '60 goed te documenteren. Talloos zijn de foto's van gediplomeerden met op de achtergrond deze muurschildering. Dit geveldeel verdwijnt bij het slopen van de binnenruimte.
- 9- VESTER bestaat als leerlingenvereniging nog steeds en oud-bestuursleden vormen nog een stevig netwerk. Het is de moeite waard te onderzoeken of een klankbordgroep van oud-bestuursleden in de verdere planvorming een rol van betekenis kan spelen.
- 10- Het verdient aanbeveling te overwegen om op 1 september 2021 te vieren dat de HBS 140 jaar eerder de deuren opende. Mogelijk is tegen die tijd het appartementencomplex gerealiseerd en is het denkbaar dat oud-leerlingen hun oude school kunnen bezoeken.

De leeuw, die al 137 jaar waakt over Zuideinde 76